

06 | 2003

TEMA: MAT SIDE 14-29

FORBRUKER RAPPORTEN

SOMMERENS STORE TEST- NUMMER

www.forbrukerportalen.no 35,-

Tester FROKOSTBLANDING • KYLLING • KOKKEKNIVER
BILBARNESETER • FJELLSTØVLER • JOGGESKO • GPS

Glade amatører

Han tryllet fram et par italienske støvler fra lageret. De kostet 2000 kroner, men jeg var solgt allerede før jeg hadde strammet lissene.

SKAL DU BESTIGE MOUNT EVEREST, eller gå på tvers over Grønland, er bare det beste utstyret godt nok. Det er opplagt. Men jeg har nå for lengst innsett at jeg trives best i grønne, snille daler. Derfor må jeg innrømme at jeg ikke alltid har tatt det så nøye på utstyrssiden. Jeg har vært så skeptisk til alt det sofistikerte pratet om pustende materialer og tekniske vidunder-egenskaper, at jeg en gang nærmest i protest labbet i vei med slitte gummistøvler gjennom Rondane. Det kostet meg noen stygge gnagsår og uheldige sklipartier, men hva så?

JEG HAR DERFOR konsekvent skygget unna alle de pompøse og kostbare hyllene i sports- og spesialforretninger – inntil jeg i fjor helt plutselig fikk det for meg at jeg skulle realisere en drøm. Jeg ville gå 800 km til fots, tvers gjennom gamle Europa. Ikke som en form for ekstrem sport, men heller som en måte å gå sakte på når alt ellers går så fort hele tiden. Det ante meg likevel at dette forsettet kunne få mindre heldige konsekvenser for de stakkars føttene mine. Derfor fikk utstyrshyllene fornyet interesse. Ja, jeg trålet faktisk byen på jakt etter «riktig» skotøy. Mens jeg la ut om mine spesielle behov («det blir

hett!»), fikk jeg anbefalt både tanks-aktige støvler i NATO-klasse, og joggesko-aktige fartsobjekter. Men ikke noe av det jeg ble tilbudt, til ganske ublue priser, dempet min uro over hvordan føttene mine ville være i stand til å gjennomføre det jeg hadde satt meg fore. Inntil jeg traff en fyr i en bortgjemt butikk som spontant forsto mitt ærend. Han tryllet fram et par italienske støvler fra lageret. De kostet 2000 kroner, men jeg var solgt allerede før jeg hadde strammet lissene.

DET BLE EN MAKELØS TUR. 80 mil gjennom Europas hjerte. Eventyrlig, av mange årsaker. Men støvlene bare satt som støpt til mine føtter! De var lette som joggesko, de var faste og raske å gå med, og best: De var ikke varme selv når gradestokken langt oversteg 30 grader. Det var rett og slett en fest å ha dem på hele tiden! Da jeg endelig nådde Roma, var det bare med ulyst jeg tok dem av. Det var som å kjøre en Ferrari – alt annet ble liksom Folkevoan.

SÅ HAR JEG BLITT en utstyrsfreak likevel? Ikke egentlig. Men det står mer klart for meg at du får en større opplevelse når kroppen din ikke skriker om å stanse før du selv har lyst til det. Det er derfor med ikke så lite stolthet, at vi i dette nummeret kan presentere det som må være Norges beste fjellstøveltest. Her har vi virkelig testet alt for deg som vil ut på tur, og ikke overlatt noe til tilfeldighetene. Her har vi lab-testet og brukstestet, her har vi målt og vurdert. Her er en test for dem som vil sine føtter vel. God tur, og vær god mot deg selv!

redaktør BARTH THOLENS

Ansvarlig redaktør: Barth Tholens
Nyhetsleder: Jarle Oppedal
Redigerer: Toini Røtterud

Redaksjonsadresse:
Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo
Besøksadresse:
Rolf Wickstrømsvei 15, Oslo

Telefon: 23 40 05 00
Telefaks: 23 40 05 02
E-post: fr-rapport@forbrukerradet.no
Internett: www.forbrukerportalen.no

Design og repro: Cox Millimeter
Trykk: Norprint rotasjon as

Abonnement:
Sandberg AS/Forbruker-rapporten
4894 Grimstad
Telefon: 37 40 12 71
Telefaks: 37 40 15 01
E-post: forbrukerrapporten@abo-service.no

Abonnementspris: 10 nr. pr. år kr 225,-
Løssalg: kr 35,- (selges hos Narvesen)
Konto.nr.: 0805 517 6508 og 6222.05.31509

Forbruker-rapporten er et reklamefritt forbrukertidsskrift. Vi bringer fakta om varer og tjenester. Bladet gis ut av Forbrukerrådet, som er en frittstående institusjon.

Besøk våre hjemmesider:
www.forbrukerportalen.no

Innhold 6/2003

Forsidebilde: Scanpix

Endelig er sommeren her!

Temperaturene og badevannet må du sjekke selv. For å kunne gi deg et fylldig sommernummer, har vi brukt våren til testing. Vi gir deg Norges største kyllingtest – hvilken kylling liker vi og hvorfor, og hva innholder den. Her får du også grundige tester av alt fra fjellstøvler til joggesko, fra bilbarneseter til kokkekniver og fra frokostblandinger til GPS-navigatorer. God sommer!

Tema: mat

Det er mer med maten enn bare føda. Mat er samvær og hygge, livsstil og lykke. Noen fordyper seg i eksotisk kokebok-litteratur, andre lager mer tradisjonell god norsk mat. I dette nummeret tar vi en nærmere titt på maten fra jord til bord.

14–29

Pruting

Skal du overnatte på hotell, kan det være lurt ikke å godta første pris de tilbyr deg. Redaksjonens prute-ekspert pratet ned prisen eller opp standarden på 13 av 25 hoteller i Norge og våre nære naboland. Et utfall som stemmer med hva Forbrukerrådets vanepruter Hans Helde normalt får til.

4

- 4 Prat ned hotellprisen
- 7 Bankklagenemnda: Vanskeligere å vinne mot banken
- 10 Solbriller: Brilledilla
- 14 Næringsmiddelkontroll i Danmark: Skriften på veggen
- 18 Spør kelneren: Hvor kommer maten fra?
- 20 Økologisk mat: Ikke akkurat økonomisk
- 34 Bilbarnesete-testen som kan redde liv

TESTER

- 8 Tjenestetest: Nummeropplysningene
- 19 Butikktest: Opprinnelsesmerking for frukt og grønt
- 21 Frokostblandinger
- 24 Kylling
- 27 Kokkekniver
- 32 Bilbarneseter
- 36 GPS-navigatorer
- 38 Fjellstøvler
- 42 Joggesko

FASTE SPALTER

- 45 Brev
- 45 Økotips
- 45 Ikke la deg lure
- 46 Brev
- 46 Forbrukerbørsen

Solbrillemote

Med sommeren for døra, hull i ozonlaget og kraftig UV-stråling, er solbriller viktig for å beskytte øynene. Noen ganger kan de også beskytte omgivelsene mot virkningene av lange, fuktige kvelder. Men det stopper ikke der, solbriller er også stil, velvære og trafikksikkerhet. Derfor kan du ikke gripe etter det første og det beste.

10

Frokostblandinger

Du tror kanskje at frokostblanding med melk om morgenen er en sunnheitsbombe som oppveier litt lettvtint omgang med sjokolade og chips senere på dagen. Vår test viser at du kanskje like gjerne kunne tatt sjokolade og chips til frokost. I alle fall inneholder enkelte frokostblandinger over 50 prosent sukker og like mye salt som potetgull.

21

Prat ned hotellp

I resepsjonen ved Clarion hotell Grand Olav, må salgs- og markedsjef Line Vikrem (t.v.) og resepsjonist Ann Helen Hagen forholde seg til et virvar av priser.

risen

Skal du ta inn på hotell, bør du prute på prisen. Forbruker-rapporten prutet ned romprisen på et Trondheims-hotell med nesten 40 prosent. På 13 av 25 hoteller fikk vi lavere pris bare ved å be om et bedre tilbud.

tekst GEIR RØED research INGER JOHANNE BIRKELAND og GEIR RØED foto GORM KALLESTAD, SCANPIX og GEIR RØED

HOTELL ER LUKSUS. En god seng, en kald pils fra minibaren, og en deilig frokost uten oppvask.

Men hotellovernatting behøver ikke å koste skjorta. Det erfarte vi, da vi ringte 25 tilfeldig utvalgte hoteller i Norge og Skandinavia for å prute på romprisen.

Først ringte vår kollega og bestilte rom uten å prute. Et par timer senere ringte vi, og prutet på prisen. I 13 av 25 tilfeller prutet vi ned prisen. Størst avslag – både i kroner og i prosent – fikk vi på Clarion hotell Grand Olav i Trondheim.

Det flotte hotellet ligger sentralt til i Olavskvartalet. Vår kollega bestilte to dobbeltrom i tre netter i en av langhelgene i mai. Prisen hun fikk oppgitt var 5820 kroner.

Da vi ringte tilbake, fikk vi pris på 3600 kroner – for nøyaktig samme type rom! Prisen fikk vi uten store anstrengelser. Den mannlige selgeren sa med én gang at han ville gi oss en god pris...

Prisforskjellen utgjorde en forskjell på 2220 kroner – eller 38 prosent.

Sparte 800 på Lillehammer

Nesten like stort avslag – i prosent – fikk vi på Rica Victoria hotell på Lillehammer. Der hadde vi en særdeles pengebesparende og humoristisk samtale med trivelige Mona på bookingavdelingen, som først ga tilbud om en weekend i dobbeltrom for 1290 kroner per natt. – 1290... Har du noe å gå på?

– Jaaa. 1050 kr
– Men fortsatt er det over 1000 kroner per natt...

– Jeg kan smyge meg under tusenlappen, jeg. 985 kroner!

– Kan du gå enda lavere, eller?

– Jada, uten å blunke kan jeg gå ned til 925 kroner.

– Se det! Men har du enda mer å gå på?

– Jeg kan gå ned til 900 kroner, men da er det stopp!

For to netter sparte vi nesten 800 kroner, eller 30 prosent.

Direktør Lars Granum ved Rica Victoria, vedgår at hotellet har slingringsmonn.

– Vi prøver med den høyeste prisen først. Aksepterer gjesten det, er det fint for oss. Aksepterer

gjesten ikke, går vi ned i pris. Det er viktig for oss å ha volum.

– Hva er det laveste dere går i pris på et dobbeltrom i en helg?

– 900 kroner er det laveste vi går til den bevisste pruter.

Dyrere på internett

Men tro ikke at det går an å prute på hotellrom over alt og alltid. Det er lettest i stille perioder hvor hotellene har dårlig belegg. Vi prøvde blant annet å prute på Hotell Continental i Oslo den helgen det var Holmenkoll-stafetten. Men det var nytteløst!

Vår erfaring er også at det er vanskeligere å prute i Sverige og Danmark. Av de sju hotellene vi ringte i Stockholm, Göteborg og

Pruter alltid på prisen

– Prut! Du kan spare mange penger på det, sier Hans Helde, økonom og rådgiver i Forbrukerrådet.

Hans Helde (54) pruter bestandig, hvis varen han vil kjøpe koster over 500 kroner.

– Hvis det står eksempelvis 1000 kroner på prislappen, sier jeg: «Hva skal du ha for denne? Jeg ser det står 1000 kroner, men det er vel ikke det du skal ha... Kan du innrømme noe rabatt?», forteller Helde.

I om lag halvparten av tilfellene lykkes han med prutingen.

– Noen ganger får jeg 10 prosent eller så i kontantavslag. Andre ganger får jeg tilleggsprodukter. Når jeg kjøper dress, prøver jeg å få med slips og skjorte i pakken. En gang da jeg kjøpte fjernsyn på Elkjøp, fikk jeg med meg en brødbakemaskin, forteller Helde.

– Ekstremt mye

Han har vært rådgiver ved Forbrukerrådets kontor i Trondheim de siste to årene. Før det var han

26 år i Konkurransetilsynet.

– Min gamle sjef, prisdirektør Egil Bakke, oppfordret til pruting. Han sa: «Ola Nordmann er stinn av penger – og tjukk i hodet». Det var godt sagt!

– Hvordan reagerer selgerne når du pruter?

– De fleste selgerne tar det med godt humør. Det er jo ikke uvanlig at folk pruter.

– Men hva når selgerne sier at her går det ikke an å prute?

– Da spør jeg: «Er det så absolutt?». Noen ganger er det ikke så absolutt likevel.

Hoteller har imidlertid Hans Helde aldri prutet på. Han trodde rett og slett ikke det gikk an å prute i så stor utstrekning som vi har gjort.

– Flere tusen kroner i nedprutet pris er jo ekstremt mye. Det er overraskende.

– Urettferdig

Det er ikke alle «forbruker-hjelpere» som liker pruting. Martin

Skaug Halsos, førstekonsulent ved Forbrukerrådet i Hordaland, er uenig med sin kollega i Trondheim.

– Jeg er imot pruting på detaljmarkedet, sier Halsos, og forklarer nærmere:

– For det første er pruting avhengig av hvor god forhandler den enkelte er. De dårlige må betale for de flinke. Det er vanskelig å få oversikten i et marked preget av pruting. Dessuten kan vi risikere å få priser som har et prutetillegg. Altså at man må prute ned prisen for å få en riktig pris. Tenk på hvordan det er mange steder i utlandet, hvor selgerne begynner på helt vanvittige priser – selv etter norsk målestokk.

Martin Skaug Halsos mener et fastprissystem er mye mer rettferdig.

– Resultatet av hotell-prutingen deres viser tydelig mine poenger. Her må den som ikke prutet, betale mer enn 2000 kroner mer enn den som prutet. Det er rett og slett urettferdig! ♦

Rådgiver Hans Helde ved Forbrukerrådets kontor i Trondheim pruter alltid på varer over 500 kroner. Han påstår at han lykkes omtrent halvparten av gangene.

Prutetips

- Få en god tone og skap en god kjemi med selgeren. Vær hyggelig og blid.
- Prut i perioder med lite kunder. I travle perioder er det verre – men ikke umulig.
- Lat som du er i tvil om du vil kjøpe produktet.

Kilde: Hans Helde, rådgiver, Forbrukerrådet i Trondheim.

På trivelige Grimstad hotell, som ligger ved torget i sørlandsbyen, fikk vi 19 prosents pruterabatt.

► København, greide vi bare å prute ned prisen på ett hotell. På flere av disse hotellene følte vi oss rett og slett litt dumme da vi forsøkte å prute!

Men tilbake til Grand Olav og Trondheim. I tillegg til å ringe hotellet, bestemte vi oss også for samme kveld å oppsøke hotellets resepsjon og spørre om pris, samt å søke på hotellets egne nettsider.

I resepsjonen fikk vi samme pristilbud som vår kollega. 5820 kroner. Det var ikke mulig å prute med resepsjonsdamen!

Etterpå gikk vi på nettet, og søkte på samme type rom, samme helg, med det hotellet kaller «inter-nettrabatt». Da ble prisen formidable 8613 kroner! Nesten to og en halv gang mer enn vår prutepris.

Salgs- og markedssjef Line Vikrem ved Clarion hotell Grand

Olav, innrømmer at det er et virvar av priser, og at prisene er avhengig av belegget.

– Samtidig er det ikke bra at det er så store forskjeller som

dette, og at pristilbudet er avhengig av hvem som er på jobb når gjestene spør om pris, vedgår Vikrem. ♦

Her prutet vi romprisen ned:

Clarion hotell Grand Olav, Trondheim

To dobbeltrom for familie på fire i tre netter en langhelg i mai/juni.

Første tilbud: 5820 kr

Prutepris: 3600 kr

Vi sparte: 2220 kr (38 %)

Rica Victoria hotell, Lillehammer

Dobbeltrom fredag til søndag en helg i mai.

Første tilbud: 2580 kr

Prutepris: 1800 kr

Vi sparte: 780 kr (30 %)

Grimstad hotell, Grimstad

Enkeltrom fire netter mandag til fredag en uke i mai.

Første tilbud: 4180 kr

Prutepris: 3380 kr

Vi sparte: 800 kr (19 %)

Scandic hotell, Trondheim

Enkeltrom fire netter mandag til fredag en uke i mai.

Første tilbud: 3180 kr

Prutepris: 2580 kr

Vi sparte: 600 kr (19 %)

Best Western Bondeheimen hotell, Oslo

To dobbeltrom for familie på fire i tre netter en langhelg i mai/juni.

Første tilbud: 5940 kr

Prutepris: 5100 kr

Vi sparte: 840 kr (14 %)

Radisson SAS Royal Garden hotell, Trondheim

Enkeltrom én natt, hverdag i april.

Første tilbud: 995 kr

Prutepris: 870 kr

Vi sparte: 125 kr (13 %)

Rica Hell hotell, Stjørdal

Dobbeltrom fredag til søndag en helg i mai.

Første tilbud: 1960 kr

Prutepris: 1750 kr

Vi sparte: 210 kr (11 %)

Quality Panorama hotell, Göteborg

Enkeltrom én natt, hverdag i april.

Første tilbud: 1450 kr

Prutepris: 1305 kr

Vi sparte: 145 kr (10 %)

Tullip inn Rainbow hotell Bryggen, Bergen

Enkeltrom fire netter mandag til fredag en uke i mai.

Første tilbud: 4060 kr

Prutepris: 3640 kr

Vi sparte: 420 kr (10 %)

Radisson SAS Lillehammer hotell, Lillehammer

Dobbeltrom fredag til søndag en helg i mai.

Første tilbud: 2250 kr

Prutepris: 2045 kr

Vi sparte: 205 kr (9 %)

Rica Helmershus hotell, Grimstad

To dobbeltrom for familie på fire i tre netter en langhelg i mai/juni.

Første tilbud: 4800 kr

Prutepris: 4500 kr

Vi sparte: 300 kr (6 %)

Golden tullip Rainbow Vestfjord hotell, Svolvær

Enkeltrom én natt, hverdag i april.

Første tilbud: 930 kr

Prutepris: 875 kr

Vi sparte: 55 kr (6 %)

Rica Park hotell, Sandefjord

Dobbeltrom fredag til søndag en helg i mai.

Første tilbud: 2020 kr

Prutepris: 1900 kr

Vi sparte: 120 kr (6 %)

test fakta

PRODUKTER

Vi plukket ut 25 hoteller i 11 byer i Norge og Skandinavia. Forretningshoteller, fritidshoteller, dyre og rimelige, store og små.

GJENNOMFØRING

Tirsdag 22. april på dagtid ringte Forbruker-rapportens researcher Inger Johanne Birkeland til hotellene, bestilte rom og fikk oppgitt pris. Et par timer etterpå ringte journalist Geir Røed de samme hotellene, og bestilte samme type rom på samme dato(er). Pruting ble forsøkt ved å be om en «lavere» eller «bedre» pris. På spørsmål om vi hadde spesielle firmaavtaler eller fordelskort, svarte vi nei. Prisene vi fikk tilbud om skal gjelde alle prutevillige.

HVA ER TESTET

På fem hoteller bestilte vi enkeltrom i én natt, på fem bestilte vi enkeltrom i fire påfølgende netter, på 10 bestilte vi to døgns weekendopphold, og på ytterligere fem hoteller bestilte vi to dobbeltrom i tre netter i en av vårens langhelger. Hotellbestillingene lå fra to dager til halvannen måned fram i tid.

Vanskeligere å vinne mot banken

Antallet klager fra misfornøyde bankkunder øker kraftig. Samtidig blir det stadig vanskeligere å vinne fram overfor bankene. Og får man medhold, risikerer man at bankene gir blaffen.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

I FJOR BEHANDLET BANKKLAGENEMNDA

760 saker. Det er en økning på 20 prosent fra året før, da nemnda behandlet 634 saker. Trenden ser ut til å fortsette også i år.

To av tre saker dreier seg fremdeles om misbrukte betalingskort. Men antallet klager på banker som har drevet aggressiv og villende markedsføring av mislykkede aksjefond, er kraftig økende.

Det er likevel blitt vanskeligere å nå fram med klager mot bankene. Kun hver femte forbruker får medhold i dag, mot halvparten for ti år siden. En forklaring kan være at bankene har blitt tøffere.

Aggressive banker

Mange banker fikk kundene til å flytte sparepenger fra bok til børs da aksjeboblen este ut for et par år siden. At bankene tjente gode penger i form av tegnings- og forvaltningsgebyrer, unlot de

som regel å fortelle kundene om. I stedet forsikret gjerne bankenes rådgivere om at det var dumt å ha penger på bok, og at det nesten ikke var mulig å tape på fond.

– Det finnes mange grelle eksempler på kunder som har tapt store beløp. Enkelte banker har ringt opp folk på nærmere 90 år for å selge spareprodukter med lang investeringshorisont, sier jurist Paal Bjønness, Forbrukerrådets representant i Bankklagenemnda.

Har man først latt seg overtale til uheldige investeringer av bankene, skal det mye til før man får medhold i Bankklagenemnda. De fleste bankene har sørget for å informere om at fondsplasseringer innebærer risiko, blant annet i form av brosjyremateriell.

Trenger ikke bry seg

Skulle man likevel få medhold i

Bankklagenemnda:

Gir gratis veiledning og saksbehandling til privatpersoner i konflikter med banker, finansieringsselskap, kredittforetak og fondsforsvaltningselskaper. Det kan dreie seg om innskudd, låneordninger og finansiell rådgivning. Klager kan også gjelde betalingsformidling som sjekk, giro og betalingskort. Ryker du uklar med banken, er det viktig å prøve saken for Bankklagenemnda først, da nemnda avviser saker som allerede er brakt inn for rettsystemet.

Vedtak i nemnda har heller ikke rettskraft. Så om du får medhold i nemnda, er bankene ikke pliktige til å rette seg etter dette, selv om de som hovedregel gjør det. Nemnda finansieres og drives som et samarbeid mellom Finansnæringens Hovedorganisasjon, Sparebankforeningen i Norge, Finansieringsselskapenes Forening, Verdipapirfondenes Forening og Forbrukerrådet.
Telefon: 22 20 30 14
www.bankklagenemnda.no

Koden skal kun noteres i hukommelsen. (Illustrasjonsfoto).

Bankklagenemnda, er det ikke sikkert bankene bryr seg, for nemndas avgjørelser er bare rådgivende.

Et eksempel gjelder en bank som gjennom aggressiv markedsføring fikk en uføretrygdet 52-åring til å plassere farsarven på 192 000 kroner i aksjefond. I løpet av halvannet år tapte kunden 71 000 kroner.

Selv om Bankklagenemnda enstemmig gir kunden medhold i kravet om refusjon av tapet, fordi banken har opptrådt aggressivt og gitt manglende informasjon om risikoen, nekter banken å dekke tapet. Kunden risikerer dermed en dyr og krevende rettssak.

Dessverre får vi forbrukere ikke vite hvilke banker som er verst. Alle avgjørelser i nemnda er anonymisert.

Still krav til banken

Bankenes marmorsøyler, hvelv og velklede ansatte har så til de

grader vært bildet på pålitelighet at vi gjerne har stolt ukritisk på bankenes rådgivere. De tidene er forbi.

– Be om skriftlig tilbud fra banken før du inngår nye sparekontrakter, slik at du får tid til å tenke deg om. Å satse på risikofylte investeringer etter et ti minutters møte over en kopp kaffe, er ikke å anbefale. Dessuten er det en fordel både for kunde og bank i ettertid å kunne dokumentere hva man faktisk har blitt enige om, sier Bjønness.

Siden de fleste klagenemndes saker handler om misbrukte betalingskort, kan det være lurt å lese kontrakten som følger med kortet én gang til. Ingen som klager på misbrukte kort, får medhold, hvis det er den minste mistanke om at kort og kode har vært oppbevart sammen. Det holder heller ikke å kamuflere koden for eksempel i et telefonnummer. ♦

– Feil nummer

Vi ringte nummeropplysningen og ba om nummeret til Narvesen-kiosken på Kalbakken i Oslo. To av fem operatører fant ikke nummeret, til tross for at det står i telefonkatalogen.

research og tekst GEIR RØED og KAREN SOFIE CHRISTOPHERSEN foto SCANPIX

Også nummeret til lensmannen i Brønnøy og Vevelstad, er lett tilgjengelig i katalogen. Likevel klarte ikke 1880 å hjelpe oss.

NUMMEROPPLYSNING er dyrt og dårlig. Forbruker-rapporten ringte 100 ganger til de fem norske nummeropplysningstelefonene. I nesten halvparten av tilfellene – 45 prosent – greide ikke operatøren å hjelpe oss, eller vi fikk feil. Til og med Telenor svikter. I ett av tre tilfeller ble det bom for Telenor-operatørene.

Etter at myndighetene i fjor konkurranseutsatte nummeropplysningen, har vi i dag fem norsk-språklige og en samisk tjeneste.

Prisen har knapt gått ned, men det har kvaliteten. Operatørene sviktet på tilsynelatende enkle spørsmål som telefaksnummeret til NRK på Kongsvinger eller telefonnummeret til Narvesen-kiosken på Kalbakken i Oslo. Disse opplysningene står lett tilgjengelig i telefonkatalogen. Men operatørene måtte melde pass.

Telenor 1881 best

Det verste eksempelet, var da vi ba om nummeret til hittegodskontoret for ekspressbussen mellom Kristiansand og Oslo. 1890 ga oss nummeret til en privatperson! Andre operatører foreslo at vi skulle ringe Oslo sporveier, Oslo S og Flytoget.

Flere eksempler

- Da vi spurte etter nummeret til et bilverksted i Os i Østerdalen, ga 1888 oss telefonnummeret til et bilverksted i Ås i Akershus – 40 mil unna.
- 1850 brukte 42 av våre kroner på forgjeves å lete etter hittegodskontor til ekspressbussen.
- 1880 foreslo at vi skulle ringe et mobilnummer til Os kommune, da vi ba om nummeret

Gratis nummer

I fjor ringte nordmenn til nummeropplysningen nesten 60 millioner ganger. Det kostet oss 450 millioner kroner.

Telenor 1881 er klart størst med samme andelen på 70 prosent. 1880 er nest størst med 18 prosent, mens de andre operatørene deler på resten av markedet.

til et bilverksted i Os. Det kostet oss 26 kroner. Mobilnummeret var for øvrig ute av drift.

1880 har flest feil, med 11 feil på 20 spørsmål. Færrest feil har Telenors 1881. Telenor er også raske til å svare – og derfor best i test.

Men Telenor har seks feil. I tidligere undersøkelser i Aftenposten, har Telenor hatt null feil. Hva har skjedd?

– Jeg mener ikke at denne testen beviser at vi er blitt dårligere. Men den viser at vi har et forbedringspotensiale, sier assisterende pressetalsmann Steinar Ostermann i Telenor.

– Forskjellig ferdighetsnivå

Det er stor forskjell på hvor lang tid operatørene bruker på å hjelpe oss. Da vi spurte etter gateadressen til sjokoladefabrikken Freia, brukte 1850 over tre minutter på å hjelpe oss. Det kostet nesten 30 kroner. 1880 svarte på 14 sekunder, og prisen ble dermed under tre kroner. Med 10 feil sammen med klart

lengst svartid, er 1850 den dårligste tjenesten.

1850 og 1890 drives av det samme selskapet, Easy Connect. Men 1890 gjør det langt bedre enn 1850. Hvorfor?

– De beste operatørene våre sitter på 1890. Operatørene på 1850 har et annet ferdighetsnivå. Dessuten holdt vi på å skifte data-system da dere ringte. Det forklarer flere av feilene, sier adm.dir. Steinar Wasmuth i Easy Connect.

Betaler for feil

Det er surt å betale mye for en dårlig tjeneste, særlig når regningen blir nesten 10 prosent høyere enn det nummeropplysningen selv oppgir.

Alle operatørene oppgir selv en minuttpris på 9,32 kroner på dagtid. Unntaket er Easy Connect, som driver 1890 og 1850. De oppgir en minuttpris på 8,34 kroner.

Tilsynelatende koster altså 1890 og 1850 nesten en krone mindre per minutt enn de andre numrene. Men i motsetning til

I tillegg er det 30 distributører av nummeropplysning via tekstmelding. I 2002 omsatte de for anslagsvis 100 millioner kroner.

Bruken av manuell nummeropplysning går nedover, mens stadig flere velger SMS og internett. Manuell nummeropplysning og SMS-nummeropplysning koster

pengene, mens nummeropplysning på nettet er gratis.

Klikker du deg inn på www.gulesider.no, kan du søke gratis. Gratis er det også å bruke papirutgaven av telefonkatalogen, som alle som har fasttelefon, får på døra.

test fakta

PRODUKTER

Vi testet kvalitet og pris på de fem norske nummeropplysningstelefonene, som er:

1850 (eies av SOL, drives av Easy Connect)

1880 (eies av Current)

1881 (eies av Telenor)

1888 (eies av Almu AS)

1890 (eies av Easy Connect)

GJENNOMFØRING

Testen ble gjennomført med 20 oppringninger til hver opplysningstelefon, til sammen 100 oppringninger. Oppringningene ble foretatt 6. og 7. mai. Vi stilte de samme spørsmålene til hver enkelt. Samtalene ble tatt opp på bånd, og tiden ble målt med stoppeklokke. Prisen ble deretter regnet ut etter operatørens priser, gjengitt i en fersk rapport fra Post og teletilsynet.

Prisene er regnet ut fra hvor mye det koster å ringe fra Telenors fastnett. Alle operatørene har en minuttpris på dagtid på 9,32 kr./min., unntatt 1890 og 1850, som koster 9,14 kr./min. (Kilde: Post og teletilsynet).

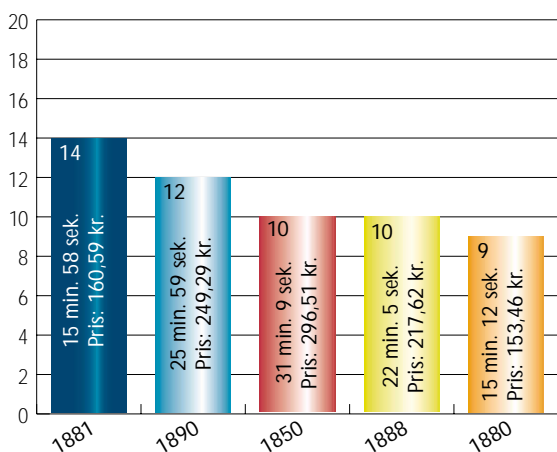

HVA ER TESTET

Vi ønsket å teste kvalitet og pris, og stilte operatørene de samme 20 spørsmålene. Noen som står i telefonkatalogen, og noen vanskeligere.

Totalt antall riktige svar

(Total tidsbruk og totalpris pr. operatør i søylene)

prisene de andre operatørene oppgir, inkluderer denne prisen bare det Easy Connect selv får. I tillegg må du nemlig betale kostnadene til teleoperatøren din, for oppkopling og nettleie. Sluttprisen avhenger altså av hva slags abonnement du har. Til sammen koster det 9,14 kroner i minuttet å ringe 1890 og 1850 fra Telenors fastnett. Prisforskjellen er altså 18 øre, ikke 98.

Det verste med nummeropplysning, er at tellerskrittene går, også når du ikke får hjelp.

– Bedre opplæring

– Det bekymrer meg at det ble så mange feil, sier daglig leder Roar Johansen i 1880.

– Selv finner jeg enkelt og greit flere av tingene dere har spurt om. Både nummeret til lensmannen, Narvesen, kinokiosken og værvarslingen.

– Hva gjør dere med dette?

– Vi må lære opp kundebehandlerne våre bedre.

Krev pengene tilbake!

Forbrukerrådet er svært overrasket over hvor dyre og dårlige nummeropplysningstjenestene er.

– Resultatet av denne undersøkelsen er oppsiktsvekkende. Jeg hadde trodd at disse tjenestene var mye mer stabile, sier økonomisk rådgiver Hilde Myhre i Forbrukerrådet.

Juridisk rådgiver Paal Bjønness, sier at vi med loven i hånd kan kreve pengene tilbake dersom vi får feil nummer.

– Ring tilbake. Be dem slette den første samtalen, og krev gratis hjelp. Det har du krav på. Vi skal ikke betale for en tjeneste vi ikke får, sier han. ♦

Brilledilla

Solbriller er helse, stil, velvære og trafiksikkerhet. Det er altså ikke bare å raske med seg et hvilket som helst par fra nærmeste gateselger.

tekst HENRIK V. EBNE foto HEIKO JUNGE, SCANPIX

MED HULL i ozonlaget og kraftig UV-stråling, er solbriller viktig for å beskytte øynene, spesielt i fjellet og ved sjøen. I tillegg bør de være sikre når vi kjører bil. Men de færreste av oss tenker på dette når vi står foran solbrillestativene, og prøver par etter par, mens vi spiller oss, og vurderer om brillen er «meg».

Riktig image er viktigst for de fleste av oss. Derfor har EU laget detaljerte regler for hvilke krav solbriller må oppfylle for å sikre at de som selges i Europa, ikke skal være helseskadelige eller trafikkfarlige. Reglene trådte i kraft for fem år siden, og gjelder også i Norge.

Merket og klassedelt

– Det finnes solbriller for de fleste situasjoner. Brillen med lyse glass for kafébruk, med noe mørkere glass for bybruk og med mørke glass til båt- eller fjelltur. I tillegg kan det være en god idé å satse på såkalte kontrastheisende brillen til bruk under bilkjøring, sier Svein Gustav Paulsen, daglig leder i Norsk optometrisk forskningsinstitutt, som har vært med på å utarbeide EU-reglene.

Solbriller deles inn i fire klasser avhengig av mørkhetsgrad, det vil si hvilket bruk de egner seg for. Klasse 4, det vil si de mørkeste, passer til brevandring og høy-

fjellsbruk. Klasse 3 egner seg til vanlig bruk i fjellet og på sjøen. Klasse 2 er fine på byturen, og Klasse 1 er de lyseste brillene, ofte omtalt som kafébriller.

Bil og solbriller

Solbriller og bil kan være en farlig kombinasjon. Bak rattet er det viktig å ha solbriller som ikke blokkerer for mye for sidesynet, slik at man unngår at synsfeltet blir for smalt. I tillegg hjelper det lite med kule briller, hvis trafikklysene hele tiden ser grønne ut. Derfor bør man vurdere briller som øker kontrasten.

– Solbriller med kontrasthei-

Renessanse for Jackie

Årets solbrillemote er juglete og litt retro. Damene skal gjerne ha Jackie Onassis-looken. Her demonstrert av Guri Opsahl hos Krogh Optikk.

Solbrillene ser ut til å vokse i takt med hullet i ozonlaget.

– Trenden i år er større briller. Og det er populært med steiner eller annen pynt på stengene. De lyse kafébrillene holder fremdeles stand, men trenden går i retning av mørkere glass.

For kvinnene er Jackie Onassis-looken på vei inn. Pop stjerne-looken er fremdeles inne for herrene. Men Bono og Morten Abels brillestil er nå i snilleste laget for gutta fremst på motebølgen. Her kommer det jeg kaller «porno-looken», forteller Tina Nyeman, markedssjef for Brilleland.

Folk er også villige til å bruke mer

pengen på de perfekte solbrillene.

– Etterspørselen etter kjente merker øker. Den svenske designeren, Lindebergh, lanserer nå en ny kolleksjon solbriller. De typiske merkene i år er ellers Chanel, Versace, Arnette, men den gamle slageren Ray Ban er fremdeles med. For øvrig merker vi at folk har mange solbriller til ulikt bruk, sier Nyeman.

Konkurrenten, Krogh Optikk, melder at 90-tallet er på vei tilbake.

– Årets mest populære merker hos oss er Gucci, Chanel, YSL og Dior. Bybrillene er gjerne store, med sort innramming i plast. Det er litt tilbake til midten av 90-tallet. Solbrillemo-

Erik Aasheim ble hekta på solbriller da han var programleder i kultur- og trendprogrammet Stereo på NRK. – Solbriller er gøy. Hadde det ikke vært for at jeg må bruke briller med styrke, ville jeg kjøpt spesialsolbriller for byturer, fjellturer og ikke minst flørtebriller for kafébesøk, sier Aasheim.

sende glass føles gjerne komfortable fordi de gjør det lettere å se trafikklys i sollys, sier Paulsen. Han advarer likevel mot en del briller som markedsføres for bilkjøring.

– Lyse, kontrastheisende solbriller markedsføres ofte som nattkjøringsbriller, men disse er som regel for mørke i henhold til EU-reglene.

En del briller kan faktisk gjøre at man nesten ikke ser noe som helst når man kjører inn i tunneler, noe som selvsagt kan skape trafikksikre situasjoner.

– Solbriller skal slippe gjennom 80 prosent av det gule lyset. Dette er viktig i forbindelse med bilkjø-

ring, fordi mange tunneler har gul veibelysning. Hvis brillene stenger ute for mye av det gule lyset, risikerer man plutselig å se svært dårlig i tunneler, advarer Paulsen.

Urolige brillekjøpere kan likevel trøste seg med at dersom brillene tilfredsstillers EUs krav, vil de normalt være trygge å bruke. Det gjelder bare å sjekke merkingen.

CE-merking

De fleste brillene har en liten klissetrelapp, der det står at de er UV-sikre. Denne er ikke så viktig. Briller som tilfredsstillers EUs krav, skal imidlertid være merket CE på brillestengene.

– CE-merkede briller skal hindre at glassene forvrenger det man ser. Fargene skal heller ikke endres for mye. Er brillene uegnet for bilkjøring, skal dette være merket på emballasjen, sier Paulsen.

Dessverre finnes det eksempler på at vi ikke alltid kan stole på merkingen.

– Vi ser en del juks. Det finnes eksempler på briller produsert i Østen, som utstyres med falsk CE-merking, uten at brillene tilfredsstillers kravene til slik merking. Det er fabrikant og importør som er ansvarlig for at brillene oppfyller alle kravene nødvendig for CE-

ten går veldig i bølger. For sport- og fritidsbruk er det fremdeles Oakley som dominerer hos oss, sier optiker Geir Krogh i Krogh Optikk.

Å henge med, koster fort to-tre tusenlapper. De litt mindre motebevisste kan få samme kvalitet til langt lavere pris.

– Det er ikke til å komme fra at man betaler en del for image og riktig merkevare. Briller av tilsvarende kvalitet som de dyreste merkevarene, ville vel koste 700–800 kroner. Fordelen med dyre merkevarer er god kvalitet på glassene, samt at det kan skaffes reservedeler, hvis man skader brillene. I tillegg er de enklere å tilpasse til kundens hodeform, sier Nyeman.

Brilleråd

- Brillene kler deg best, hvis de ikke går over øyenbrynene.
- Brillene skal hvile på nesen, ikke kinnene.
- Glassets mørkhet bør passe til bruksområdet.
- Skrår brillene, bør de følge kinnbenenes helning.
- Brillene bør komme fra en seriøs leverandør, og være CE-merket på innsiden av brillestengene.

merking. Kontrollen med at fabrikkene faktisk følger reglene, er ikke topprioritert, siden solbriller ikke er kritisk verneutstyr, sier Paulsen.

Handler du hos seriøse forhandlere, bør du likevel kunne være trygg.

– Selgere av solbriller er pliktige til å kunne dokumentere at brillene de markedsfører, tilfredsstillers kravene for CE-merking. Bekymrede forbrukere kan altså spørre om slik dokumentasjon hos selger, som plikter å fremskaffe dette, sier solbrilleeksperten. ♦

Skatt på nett

Skattemyndighetenes bibel, Lignings-ABC, kan nå lastes ned gratis på Internett.

Når kronglete skattesaker skal løses, slår likningsfunksjonærene opp i den 1543 sider tykke ABC-en. Som skattyter har du tidligere måttet bla opp 415 kroner eller stolt blindt på likningskontorets fortolkning av de innfløkte tekstene. Nå har Skatteetaten endelig lagt boka ut på nett til gratis nedlasting. For den tålmodige er det dermed mulig å finne ut hva som er gjeldende praksis og fortolkning av selv de mest kompliserte skatteproblemer. Du finner boka under www.skatteetaten.no. Klikk på «publikasjoner», og videre til «håndbøker».

Kort sagt...

– De som våkner fyllesjuka søndag og kommer ned i butikken for en flaske Brämhultsjuice, egg, bacon, og nybakt brød...

Adriano Capoferro, daglig leder i fast-food- og delikatesskjeden Deli De Luca, har målgruppen klar. Dagens Næringsliv.

Ikke stol på taksten

Markedet flommer over av boliger til salgs.

Men det er ikke sikkert at du gjør et godt kjøp, selv om du får tilslaget under takst.

En leser tipset oss om en ettroms leilighet sentralt i Oslo som var lagt ut med to takster i nettannonseren. I den ferskeste taksten var verdien plutselig 70 000 kroner høyere. Ifølge mekler, Christine Røthe i Terra Eiendomsmegling, skyldes dette at takstmannen ikke hadde fått med seg at det følger bod og garasje plass med leiligheten. Som forbruker gjelder det å følge med.

Da Forbruker-rapporten tidligere i år ba fem takstmenn og fem meklere om å prisvurdere en såkalt lettsolgt leilighet i Oslo sentrum, sprikte verdivurderingene med 220 000 kroner for leiligheten på 74 kvadratmeter.

Midt i strømkrisen skrev en takstmann i rapporten at leiligheten har elektrisk oppvarming, til tross for at det er synlige radiatorer for vannbåren varme i alle rom.

Takstmennene har også ulik oppfatning av hvor mye forhold som sol og utsikt, påvirker verdien. I tillegg opplevde vi at en av eiendomsmeklerne kunne tilby å justere taksten opp, dersom vi ønsket

det. Hvis taksten i tillegg er mer enn noen måneder gammel, bør man være ekstra på vakt, og vurdere takstverdien i forhold til markedet på det tidspunktet. Det gjelder uansett å stole på egne vurderinger.

Den eneste måten å finne ut om man betaler riktig pris på, er å sette seg inn i markedet der man leter etter bolig. Norges eiendomsmeglerforbund legger ut prisstatistikk for de største byene på www.nef.no. Det gjelder også å gå på mange visninger, slik at man blir kjent med hva boliger faktisk omsettes for i det strøket man ønsker å kjøpe.

Gå på mange visninger, og bli kjent med hva boliger omsettes for i strøket du ønsker å bo i.

Batteriet røk – kan kreve ny telefon

Tre år etter at han kjøpte en dyr, trådløs ISDN-telefon – røk batteriet.

– Jeg gikk på butikken for å kjøpe nytt. Men det var helt umulig. Butikken fant ikke samme type batteri. Hva gjør jeg, forteller Malvin Vika på Bømlo.

Rådgiver Arnt Olaf Stillerud i Forbrukerrådet, er klar i sin tale:

– Hvis butikken ikke kan skaffe nytt batteri, har Malvin krav på ny telefon av tilsvarende kvalitet, eller pengene tilbake.

– Hvorfor?

– Fordi kjøpsloven sier at man har fem års reklamasjonsrett.

Den trådløse ISDN-telefonen, av merket Telenor DCP 330, kostet 2500 kroner da Malvin Vika kjøpte den for tre år siden.

Vi ringte butikken, Elkjøp Bømlo, som sa at batterier til trådløse telefoner lenge har vært et problem.

– Men dette er ikke kundenes problem, sier Stillerud. Rett til batteriskift gjelder alle typer elektriske produkter over en viss grense, og i hvert fall en telefon til 2500 kroner.

Husk attest for pillene

Skal du ha med sterke piller på ferien, bør du ha en attest for å unngå trøbbel med ivrige tollere.

Reisende mellom land i Schengen-området, som har med visse sovemidler, beroligende eller sterke smertestillende legemidler, bør ha med attest som viser at legemidlene er til personlig bruk.

Narkotikaklassifiserte legemidler må ha attest som fås ved henvendelse til apotek der legemiddelet kjøpes. For å få utstedt attest, må du ha med pass og resepter. Så godt som samtlige apotek tar 75 kroner for jobben. Beløpet er maksimum av det myndighetene tillater, men det finnes fremdeles noen apotek som gjør det gratis.

Husk attest som viser at legemidlene er til personlig bruk, ved reiser.

Lite kjøling for mye strøm

Skal du benytte en elektrisk kjøleboks i bilen, må du være oppmerksom på at den trekker mye strøm fra batteriet.

Da Forbruker-rapporten testet slike kjøleinnretninger i fjor vår, konkluderte test-teamet med at kjølebokser ikke burde være koplet til sigarettenneren i bilen i mer enn to timer, ellers ville bilbatteriet tømmes raskt.

Det viste seg også at noen av boksene brukte inntil 24 timer på å kjøles ned til riktig temperatur.

Av de seks boksene som ble

testet, er fire fortsatt i handel i Norge.

Testvinner Igloo Koolmate vant fordi den var best på å holde på kulda uten strøm, men ingen av kjøleboksene klarte det når temperaturen ble økt fra 25 til 35 grader. Testvinneren koster 1390 kroner nå, andreplassen ble tatt av Waeco Cooly til 1500 kroner, mens den dyreste, Electrolux RC til 2660 kroner, havnet på en tredjeplass, med nær sagt samme karakter som sistemann, boksen fra Campingaz Icetime til 800 kroner.

Braun Multisystem K 3000 gjorde det best i vår test av kjøkkenmaskiner i fjor.

Den virkelige kjøkkenassistenten

Verken stavmikser, blendere, elektrisk håndvisp eller matprosessorer kan alt som kjøkkenmaskinen, den egentlige kjøkkenassistenten, klarer.

Den er som regel et beist på alt fra seks til ni kilo, men løser alle oppgaver på kjøkkenet. Noen kjøkkeninnredninger leveres med egen løftbar og låsbar hylle for kjøkkenmaskinen. Og under hylla er det plass til tilleggsutstyret. Det krever et helt 50 cm benkeskap. Men det gjør jammen de fire erstatningsmaskinene også. Og ingen av dem klarer å elte en brøddeig som fyller stekeovnen.

Det er nemlig på elting av deig, kjøkkenmaskinen viser sin storhet. Og best av alle er Braun Multisystem K 3000, viser vår test av kjøkkenmaskiner fra i fjor sommer. Fem maskiner ble testet. Alle kom ut over middels, men Braun viste altså mesterskap. Det skyldes at den takler alle oppgaver godt, den er billig og har mye utstyr.

Det som skiller Braun fra Kenwood Major, Philips Essence, Bosch Mum og Electrolux Assistent er egentlig hvordan de takler heller perifere oppgaver som riving og snitting av frukt, grønnsaker og ost, og hvordan den hakker mandler.

Ta med passet likevel

I Norden har du kunnet reise uten pass siden 1957.

Men danskene liker å sjekke pass. Schengen-avtalen fungerer heller ikke som planlagt, så ta med passet, spesielt hvis du reiser med fly.

– Flyselskapene kan kreve legitimasjon når som helst. Det ble i tillegg innført legitimasjonsplikt for flypassasjerer etter terrorangrepet 11. september. Denne ble

opphevet i Norge og Sverige i april i fjor, mens danskene har beholdt ordningen.

Nordiske statsborgere skal likevel ikke behøve pass.

Det skal holde med førerkort eller bankkort, opplyser pressetalskvinne Siv Meisingseth i SAS.

Hun anbefaler likevel at man tar med passet, blant annet fordi en del hoteller krever det. Mange EU-land er også raskt ute med å

Røkt og salt, eller moden og mør? Smaken er forskjellig.

Skinker for enhver smak

Å rulle rådyr Parmaskinke rundt melonkulene som du skal servere sommergjestene dine, er kanskje ikke å kaste perler for svin, men i alle fall bortkastede penger.

Fire av ti kjenner nemlig ingen forskjell på skinke. Og av de andre foretrekker halvparten billigsinkene til Spis og Finsbråten. Og kjenner du bare feinschmeckere, så vil de like gjerne ha en ekstra modnet skinke fra Stranda eller en Tanzi-skinke, som en ekte Parma-skinke. Dette var resultatene av Forbruker-rapportens store skinketest som ble gjort av Matforsk i fjor sommer.

Før du serverer, bør du sjekke ut hvem du omgås. Mange spiser hva som helst, bare det er fra gris, og er speket en stund. Billigskinke-tilhengerne liker rett og slett ikke smaken av Parma, Stranda og Tanzi. Og motsatt. Det er ikke snobberi når folk påstår at de liker Parma og ikke pæreskinke til Finsbråten. De snakker sant.

Og forskjellene i smak er tydelige. De med billig smak foretrekker tydelig røyksmak og tydelig saltsmak. De er ikke på jakt etter saftighet og mørhet. Det er imidlertid de med dyr smak. De vil ha mørhet, de vil kunne smake at skinka er godt modnet, de liker syrlighet, og er ikke redde for fett. Derimot liker de ikke salt.

Ta med passet, for sikkerhets skyld.

innføre midlertidig passplikt i forbindelse med trusler eller viktige politiske møter.

Kort sagt...

– Sjelden eller aldri har det vært brukt så mye penger på å markedsføre et forbrukerprodukt som det er så vanskelig å få tak i.

Anni Onsager, direktør i bilist-markedet Norske Shell, om miljøbensin fra Statoil. Dagens Næringsliv.

Du kan spise hva du vil. Likevel skal du føle deg trygg og kunne vite hva du spiser. Men kan du det? Vi har sjekket kunnskapen om, hygienene rundt, innholdet i og smaken på litt av maten.

Lukten på matvarene sier sitt, mener Søren Grau Hansen, og dykker bokstavelig talt ned i Bazaars forråd.

Skriften på veggen

København: Pizza- og kebabkiosken Bazaar er trang og trykkende varm. Nyslått innehaver Dervis Kervan får enda en grunn til å svette når tilsynsfører Søren Grau Hansen tar på sin hvite frakk. Gatekjøkkenet kom dårlig ut i forrige kontroll.

tekst KARI LIE foto HEGE EILERTSEN

BAK SVINGDØRA inn til kjøkkenet, startes en oppvask i all hast, mens næringsmiddelkontrolløren spør hvor tilsynsrapporten henger.

– Den kunne jeg ikke henge opp, den var dårlig, forklarer Kervan, som godtar at Forbruker-rapporten overværer gjennomgangen av Bazaar.

Førsteintrykket er bra. Skålene med råvarer til kebab er rene og Kervan selv er vennlig og velstelt. Med pizza til 39 danske kroner og

burger til 20, frister menyen mange. Så hva er galt?

«Ny» kebab

Tilsynsrapporten fra mars slo fast at personalet mangler hygieneopplæring, og at det ikke finnes varmt vann på personaltoalettet. Grau Hansen gir Kervan en bot på 2000 kroner for at kundene ikke får vite det. I bakgrunnen svinger kebabfarsen sakte rundt på grillspiddet. Hvor lenge har kjøttet hengt der? spør du kanskje deg selv. Grau Hansen spør høyt. Bazaars innehaver hevder farseklumpen ble hengt opp i dag.

– Den kan ikke henge lenger enn én dag. Før du stenger, må du skjære den ned, og steke opp kjøttet, beordrer Grau Hansen alvorlig. Kervan nikker, like alvorlig, mens farsen tar en runde til.

Kontrolløren åpner kjøleskapet og lukter.

– Disse rekene...hadde du tenkt å bruke dem i mat til gjestene?

Smiley-statistikk fra 2002:

70,1 prosent av virksomhetene ble tildelt store smil, noe som betyr null anmerkninger.

26,2 prosent fikk mindre smil. Disse utdeles når tilsynsføreren påpeker at en eller flere regler brytes.

1,9 prosent av stedene fikk strek-munn, det viser at virksomheten har fått skriftlig påbud eller forbud.

1,8 prosent ble tildelt sure fjes. Virksomheten har da fått bot eller forelegg, blitt anmeldt eller fått inndratt en tillatelse.

Spist er spist, eller?

Ei ferjekro måtte ut med én million kroner til en mann som fikk salmonella av eggene stedet serverte, en kinarestaurant betaler fortsatt for syndene til en ekstremt urenlig kokk.

Rettsaker om matforgiftning er sjelden på menyen. Enten fordi bevisene er spist opp, eller fordi den enkelte forbruker ikke orker å påta seg den økonomiske belastningen. Forbrukerrådet i Danmark opprettet derfor en rettshjelpsordning kalt «Forbrukernes prinsipsaker».

– Dansk fødevarerlov stiller krav til produsentene, men loven gir ikke forbrukeren rett til erstatning. Det gjør produktansvarsloven, forklarer forbrukerjurist i København, Sonny Kristoffersen. Med nevnte lov i hånd går han løs på produsenter og forhandlere som har solgt «defekte varer».

Og det nytter. Forsikringsselskapet til kroa som serverte det skjebnesvangre tartarsmørbrødet i 1997, mente kunden burde vært obs,

siden det forelå en generell advarsel mot salmonella i egg i Danmark.

– Da burde ikke restauranten servert rått egg, påpekte forbrukerrådet, og vant. Milliondommen er anket.

Restaurant Beijing nektet for at råvarene på kjøkkenet var skyld i forgiftningen av 40 gjester i 1999. Det var de heller ikke – samme sjeldne type salmonella som den gjestene fikk, var å finne i kokkens avføring. Restauranten inngikk forlik, og hittil har fem av de forgiftede hver fått 57 000 kroner pluss renter i erstatning. Sonny Kristoffersen kunne ønske saken hadde gått gjennom rettssystemet. Det hadde gjort det lettere å reise liknende saker i ettertid.

I Norge har du krav på fint lite etter matforgiftning i dag. Forslaget til ny matlov ble lagt fram i slutten av mars i år, men seksjonsleder for mat og miljø i Forbrukerrådet, Stine Wohl Sem, er ikke fornøyd. Hun savner erstatning for blant annet utgifter til legebesøk og mén-erstatning.

Hvor lenge har denne farsen hengt på spidd? under tilsynsfører Søren Grau Hansen (t.h.), inneholder Dervis Kervan hevder den ble hengt opp i dag.

Asfalt-do

Kervan forklarer og bortforklarer. Rekene var hans private, må vite.

Vi entrer personalrommet. Kervans kone vasker intenst, men el-panelet på veggen har ikke sett en klut inneværende år. En pitabrødsmaskin står på gulvet, lett tilgjengelig for skapninger som ikke står på menyen. Den må flyttes, konstaterer Grau Hansen. Han konstaterer også at toalettforholdene ikke er bedret siden sist. Bakgårdsdoen er fortsatt boltet rett på asfalten og vaskevannet er like kaldt. Kervans danske kone lytter oppmerksomt.

– Dere mangler prosedyrer for egenkontroll. – Hva er det?

Kervan har eid gatekjøkkenet i ei uke. Nå er han ute i kiosken for å lage pizza til en kunde som ikke lar seg affisere av verken hvite frakker eller reportere.

– Egentlig er det jo bra med slike kontroller,

vi er jo forbrukere vi også, sier kona, noe nedslått.

Vi kan gjette dommen, og synes nesten synd på Kervan. Bot og strykkarakter er ingen drømmestart. Grau Hansen minner om at det er mer synd på forbrukere som risikerer helsa.

Men alle kan gjøre feil. Grau Hansen fant mormelk i kjøleskap som var 11 grader varme på Rikshospitalet i København. Og kan vi gjette hva han fant under delikatessedisken hos en av Nettokjedens butikker?

– Et rottereir med flere unger! Grau Hansen ser an reaksjonen hos Forbruker-rapportens utsendte.

På vei ut fra Bazaar lover Kervan å henge det sure ansiktet i døra, og byr oss på drikke. Grau Hansen sier at det skjer ofte, selv når tilsynet har gått «skitt». Serviceinnstilling er foreløpig ikke et godkjenningkriterium. ▶

– Rettferdig konkurranse

Felles regler og kontroll gir like konkurransevilkår, tror daglig leder Niels Schoubye og kjøkkensjef Benny H. Knudsen (bildet) i Hereford Beefstouws restaurant ved Tivoli i København. Schoubye har hengt rapporten med det store smilet godt synlig i døra, men reklamere med toppkarakteren, vil han ikke:

– Vi kan jo få dårlig karakter en annen gang.

Vil servere dommen i døra

Tilsynsfører Søren Grau Hansen, sjefskonsulent Knud Arne Nielsen og saksbehandler Maybrit Scherrebeck i Fødevaredirektoratet, har de fleste dansker i ryggen halvannet år etter at Smiley-ordningen ble innført.

Dersom et surt ansikt er slått opp ved inngangsdøra, betyr det at stedet du er på vei inn i, har dårlig mathygiene. Får du øye på et blidt smil derimot, kan du være trygg på at reglene blir fulgt. Slik vil landbruksminister Lars Sponheim ha det i Norge.

tekst HEGE EILERTSEN
foto HEGE EILERTSEN og SCANPIX

– Det er åpenbart at butikker med et slikt system vil sørge for å få gode karakterer, uttalte Sponheim i februar.

I Danmark får butikker, restauranter, bake- re, grønnsakshandlere, kantiner og kebabsjapper besøk av tilsynsførere. Det danske Fødevaredirektoratet – som tilsvarer Statens næringsmiddeltilsyn her hjemme – kontrollerte i fjor 44 864 virksomheter.

– Enorm tilslutning

– Det har vært en enorm forbrukertilslutning, sier Knud Arne Nielsen, sjefskonsulent for kommunikasjon i fødevareavdelingen i København.

Tilsynsfører Søren Grau Hansen foretar mel-

lom 800 og 1000 tilsyn i året i den danske hovedstaden.

– Forretningene er blitt veldig oppmerksomme på smiley-ordningen. Men det er mange som prøver å bortforklare eller tar det personlig når en tilsynsfører ilegger bøter eller påbud, sier han, og utdyper selve bedømmingen:

– I Danmark har vi behovsorientert kontroll. Tilsynsføreren «ser», og avgjør hva som skal kontrolleres. Men vi har også faste sjekkepunkter, blant annet om stedene har et system på internkontroll av virksomheten, og om de

Nye salmonellaproblemer

Selv om salmonella er under kontroll i Norge, er utfordringene betydelige. Et problem er import.

Nederland og Tyskland har registrert en eksplosiv økning av en spesiell variant hos fjørfe. Et annet problem er import av resistens. Salmonella var tidligere følsom for antibiotika, men i 2000 var nær halvparten av isolatene i Europa resistente mot minst ett aktuelt middel, 18 prosent var multiresistente. Også varianten i Nederland er i økende grad multiresistent. I USA oppleves en markert økning av infeksjoner

med en multiresistent stamme hvor storfe er opprinnelig smittekilde. Skulle utbruddet nå Europa, vil vi få et alvorlig problem, skriver Folkehelseinstituttet.

Symptomer

Salmonella: Du blir syk etter et halvt til to døgn. Symptomene kan være diaré, magesmerter, feber, hodepine, kvalme og oppkast. Noen mennesker får vondt i leddene i flere måneder.

Campylobacter: Sykdommen viser seg etter to til 10 døgn. Symptomene kan være diaré, kvalme, magesmerter og feber.

E-coli eller «Hamburgerbakterien»: Det går 3-4 døgn, før sykdommen bryter ut. Symptomene kan være diaré, blodig diaré, magesmerter og oppkast. I sjeldne tilfeller, særlig hos småbarn og eldre, skades nyrene så alvorlig at sykdommen får dødelig utgang. (KL)

Kilder:

Danmark: Fødevaredirektoratet, Forbrukerrådet, Zoonoseinstituttet
Norge: Forbrukerrådet, Statens næringsmiddeltilsyn, Folkehelseinstituttet.

Landbruksminister Lars Sponheim vil hente danskenes Smiley-ordning til Norge.

som eier og jobber der, har hygienisk utdanning, sier tilsynsføreren.

Sjefskonsulent Nielsen i direktoratet, klarer rollen:

– Vi er et matpoliti, ikke rådgivere. Stedene som kommer dårlig ut, må selv kjøpe inn konsulenthjelp, sier han.

Opptatt av historikk

Rapportene viser også resultat fra tidligere tilsyn, noe forbrukerne har vært veldig opptatt av, sier Nielsen.

– Har den danske matbransjen skjerpet seg som en følge av alt dette?

– Det gjøres mer for å overholde reglene, mener tilsynsfører Grau Hansen, men føyer til at det er store forskjeller:

– København har andre virksomheter enn i resten av landet, og større gjennomtrekk. Det er litt verre hos innvandrere, sier tilsynsføreren, som tror det skyldes språklige og kulturelle problemer.

Får en sjanse

Enkelte spisesteder lar være å henge opp Smiley-rapportene.

– I fjor var det mellom 15 til 18 prosent av stedene i København som ikke har rapporten hengende oppe, forteller Grau Hansen.

Som tilsynsfører kan han ilegge bøter for dette, eller anmelde dersom det gjentar seg.

– Er det et dårlig sted, så lukker vi. Vi må sørge for at reglene blir holdt, og vi sier fra bare én gang.

Danske forbrukere er kjapt ute med å varsle, dersom det er steder som ikke har rapporten hengende fremme.

Et rettssikkerhetsmessig problem

Det er ikke bare fordeler, mange virksomheter har stilt spørsmål ved rettssikkerheten rundt Smiley-ordningen. Bransjeorganisasjonene mener det er urimelig at en butikk eller restaurant må henge opp en dårlig rapport når de har klaget og venter på en domstolsavgjørelse.

– Det går ikke alltid så galt som presten preker, kommenterer sjefskonsulent Nielsen, ham bekjent har ingen virksomheter gått konkurs på grunn av en sur smiley.

I løpet av året skal Smiley-rapportene legges ut på internett, slik at forbrukere kan sjekke ut steder i forkant. Smiley-ordningen kan også bli utvidet til å omfatte flere typer virksomheter, som matvareproduksjon. ◆

Forbrukerne smiler også

- 41 prosent av de spurte i en undersøkelse foretatt av analysebyrået ACNielsen i Danmark i fjor, synes Smiley-ordningen er en god idé. Ytterligere 47 prosent betegner den som en meget god idé.
- 7 prosent synes ordningen er en dårlig idé, mens 2 prosent mener den er en meget dårlig idé. De resterende 3 prosentene vet ikke, eller har ikke gjort seg opp noen mening.
- Hele 76 prosent av de spurte danskene – over 15 år – kjenner til ordningen.

Ser du etter smiley'en i butikken?

Kenny Thillemann

– Jeg regner med at varene jeg finner i butikken, er i orden. At rapporten ikke har smilefjes, er ikke ensbetydende med at hygienene er dårlig.

Ronnie Andersen

– Jeg visste ikke at de hang i butikker, men når jeg skal på grillbar eller til en pizzeria, da ser jeg etter hva slags rapport de har fått.

Winnie Brulle

– Jeg ser an varene jeg kjøper selv, men jeg ville ikke kjøpe kjøtt i en butikk som ikke får toppkarakter. Går jeg ut for å spise, titter jeg etter rapporten.

Kjente matforgiftningsbakterier

Clostridium botulinum:

Produserer biologisk nervegift som gir botulisme, ofte med dødelig utgang. Forbindes i Norge med røkefisk og usterilisert hjemmermetikk. Næringsmiddeltilsynet advarer også mot å gi barn under ett år honning.

Clostridium perfringens:

En av de vanligste årsakene til matforgiftning. Forårsaker vanligvis mild diaré. Finnes i jord og vannsedimenter. Tyder på uhygienisk mat-håndtering. Oftest i gryte- og ovnsretter og sylte.

Bacillus cereus:

Forårsaker vanligvis diaré, men kan gi kraftig oppkast. Finnes i jord og planter. Forbindes med mat med mye stivelse, spesielt ris, men også karamellpudding, iskrem, pasta, eggerøre, kylling og gryteretter.

Staphylococcus aureus:

Hovedbærere er mennesker og varmblodige dyr. 20-50 prosent av bærerne er friske og overfører smitten via mat. Kortvarig, men meget ubehagelig forgiftning med kraftige brekninger og diaré. God kjøkkenhygiene hindrer bakterievekst.

Spør kelneren:

– Hvor kommer maten fra?

Når du spiser på restaurant, bør kelneren kunne fortelle hvor maten kommer fra. Hvis ikke, kan du kanskje spise et annet sted.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

NÅR DU HANDLER på supermarkedet for å dyrke kokkekunsten i eget kjøkken, skal kjøtt, frukt og grønnsaker være merket med hvilket land varene kommer fra. Restauranter og andre spisesteder har ikke den samme opplysningsplikten. Det bør likevel være mulig å få vite om biffen på tallerkenen stammer fra en okse som har gresset i Botswana eller i Buskerud. Siden restaurantene gjerne kjøper inn fra ulike leverandører, er det lite praktisk med informasjon i menyene om matens opphav. Men spisestedene skal uansett ha skriftlig dokumentasjon om dette. Og når du spør, bør de kunne svare for seg.

Skal vite

Alle spisesteder er pålagt å ha et system for oppfølging og dokumentasjon av matvarer og hygiene. Riktignok har kontroller avslørt at en del slurver med dette, men hovedregelen er klar.

– Forskriftene krever at alle serveringssteder har et såkalt internkontrollsystem. Dette systemet skal også gi informasjon om hvor maten kommer fra, sier Knut Albert Solem, som er rådgiver i Statens næringsmiddeltilsyn (SNT). Hos seriøse utesteder fungerer dette etter boka.

– Hvis kunden spør, vil kelneren ved å kontakte kjøkkenet, umiddelbart få svar på hvilket land maten kommer fra. I tillegg har alle våre leverandører hundre prosent sporingsgaranti. Det vil si at vi i løpet av

Weronica Skovly, som er fungerende kjøkkensjef på Lyst i Oslo, bruker minst tre timer hver dag på papirarbeid, blant annet for å holde rede på hvor råvarene kommer fra.

maksimalt 24 timer, skal kunne finne ut hvilken gård grønnsakene stammer fra, sier kjøkkensjef Morten Hallan på Theatercaféen i Oslo.

På trendstedet Lyst lengre øst i Oslo, har

fungerende kjøkkensjef Weronica Skovly alle leverandører sirlig ordnet i ringpermer.

– Vi bruker kun norsk kjøtt fra seriøse leverandører, og jeg sjekker i tillegg at varene er stemplet og godkjent. På spørsmål fra kunde eller myndigheter, kan vi spore kjøttvarene tilbake til slakteriet, sier Skovly. Norske kunder må uansett stole på egen vurderingsevne før de setter seg til bords.

Må vurdere selv

Uanmeldte kontroller har vist at en del spisesteder slurver med å følge forskriftene. I Danmark er spisesteder pålagt å ha et oppslag om resultatet av siste inspeksjon oppslått ved inngangen. En del næringsmiddeltilsyn i Norge har begynt å legge ut resultatene av sine inspeksjoner på internett. Men hvem husker vel på å sjekke dette før man går ut?

– Kundene er henvist til selv å vurdere om restauranten ser ordentlig ut. Får man ikke gode svar på spørsmål om hvor maten kommer fra, er det kanskje best å gå et annet sted, sier Solem (SNT). Selv om listen over stengte spisesteder er lang, er det få kunder som tar seg bryet med å spørre.

– Det er veldig få som spør om hvor maten kommer fra. Det skyldes muli-

gens at vi har mange stamkunder som vet at vi kun bruker ordentlige råvarer, sier Skovly. ♦

Navn	Kjede	
Meny, Østerås	Norgesgruppen	5
Meny, Bærum Verk	Norgesgruppen	5
Coop Mega, Bekkestua	Coop	4
Coop Prix, Dønski	Coop	4
Coop Prix, Skui	Coop	2
Rimi Stormarked, Bekkestua	Hakon Gruppen	4
Rimi Stormarked, Holmensenteret	Hakon Gruppen	4
Rimi, Stabekk	Hakon Gruppen	4
Rimi, Bekkestua	Hakon Gruppen	3
Kiwi, Sandvika	Norgesgruppen	5
Kiwi, Eiksmarka	Norgesgruppen	5
Rema 1000, Asker	Rema 1000	4
Rema 1000, Nadderud	Rema 1000	4
Matvarehuset Ultra, Asker	Norgesgruppen	5
Matvarehuset Ultra, Sandvika	Norgesgruppen	5
Centra Mat, Høvik	Norgesgruppen	5
Torghandleren, Sandvika Storsenter	-	2
Hoang Asiamat, Sandvika	-	3
Eur. Asia Int. Mat AS, Sandvika	-	2
Eiksmarka frukt og grønt	-	2
Petra blomst og grønnsakforr., Asker	-	2
Bekketorget, Bekkestua	-	2
Høvik frukt og grønt	-	2
Gulden, Stabekk	-	2

© Forbruker-rapporten 5 = svært bra! 4 = bra

3 = noe bra 2 = dårlig!

Forbruker-rapportens produkttester finner du på

www.forbrukerportalen.no

Nå stilles det strengere krav til merking av frukt og grønt. Meny-butikken på Østerås i Bærum, er en av de butikkene som kom best ut i undersøkelsen.

Kjedene best

på merking av frukt og grønt

Norgesgruppen kommer best ut. Men de fleste store, norske matkjedene har utarbeidet rutiner for merking av frukt og grønt. Ved spesialbutikkene derimot, står det ikke riktig så bra til.

tekst og foto HEGE EILERTSEN

DET VISER en undersøkelse Næringsmiddeltilsynet i Asker og Bærum har gjort på oppdrag for Forbruker-rapporten.

Her kommer det fram at både Norgesgruppen, Coop, Hakon Gruppen og Rema 1000 har utarbeidet rutiner for merking av frukt og grønt. Dette igjen har gjort det enklere for kjedenes butikker å innføre nye rutiner.

Spesialister i bakevja

Av de til sammen 16 kjedetilknyttede dagligvareforretningene som har vært med i undersøkelsen, får hele 14 karakteristikkene «svært bra» eller «bra». Norgesgruppen kommer definitivt best ut, da samtlige av deres sju butikker som er med i undersøkelsen, får karakteristikkene «svært bra» for rutiner på merking.

– Det er bra at butikker tilknyttet kjeder i de fleste tilfeller har vært flinke til å innføre de nye rutinene, konkluderer avdelingsingeniør Lise Kjølstad ved Næringsmiddeltilsynet i Asker og Bærum.

Da er resultatet langt mer nedslående for spesialforretningene for frukt og grønt. Av disse åtte forretningene i undersøkelsen, får én karakteristikkene «noe bra», mens sju får karakteristikkene «dårlig».

– Det er overraskende at spesialbutikker for frukt og grønt, som skulle være spesialister på slike varer, ikke har tatt seg bryet med å innføre nye rutiner, mener Kjølstad.

Null peiling på plantevernmidler

Når det gjelder bruk av plantevernmidler, så

stiller alle kjedene krav til både norske og utenlandske produsenter. Det kommer fram i intervjuer Næringsmiddeltilsynet har hatt med de ansvarlige på hovedkontorene til de ulike kjedene.

– Ut ifra den lille intervjuunden hos de ansvarlige for frukt og grønt i kjedene, virker krav og rutiner å være tilfredsstillende, sier Kjølstad.

Men hos de butikkansatte som møter kundene ute i butikkene, står det langt dårligere til med kunnskapen:

– Det er ingen kunnskap om krav og rutiner i forbindelse med plantevernmidler i noen av de besøkte butikkene, konkluderer Næringsmiddeltilsynet.

Bør kreve mer!

– Man bør forvente at den ansvarlige for frukt og grønt i kjedebutikkene, har tilgang til informasjon om hvilke krav som stilles, og hvilke rutiner som følges, sier Kjølstad.

– Når butikker tilknyttet kjeder benytter tilleggsleverandør, så behøver det ikke å bety at disse leverandørene har mangelfull kontroll med plantevernmidlere. Det er likevel kritikkverdige at disse butikkene ikke har kunnskap om, eller stiller krav til, disse leverandørene. Også spesialbutikkene må stille større krav overfor sine leverandører om dokumentasjon på rutiner og bruk av plantevernmidler, sier hun.

– Veldig positivt

Stine Wohl Sem, som er seksjonsleder for mat og miljø i Forbrukerrådet, synes det er veldig positivt at så mange kjedebutikker scorer høyt i Næringsmiddeltilsynets undersøkelse.

– Men man må kunne forvente litt mer av kjedebutikkene, kommenterer hun.

Seksjonslederen mener også mulighetene for å få informasjon ute i butikkene, burde være bedre, og at det for eksempel ikke rekker at kjedenes hovedkontor har kunnskap om sprøytemidler. Det må også de ansatte ute i butikkene ha.

– I den nye matloven vil det bli et klart krav til virksomhetene om at enhver som driver med salg, må ha bedre kompetanse, legger hun til. ◆

Ny merkeordning

15. februar i år ble det innført nye bestemmelser for merking av frukt og grønt. Nå skal alt fra uemballerte poteter, pærer, frukt, bær og grønnsaker, være merket med varebetegnelse og opprinnelsesland. På epler, plommer, kirsebær og jordbær skal det i tillegg opplyses om sortsnavn. Merkingen kan være i form av skilt, oppslag eller liknende, i nærheten av det aktuelle produktet. Butikkene er også pålagt å merke uemballerte næringsmidler med opplysninger om tilsetningsstoffer og bestråling.

Fungerer merkeordningen?

Næringsmiddeltilsynet i Asker og Bærum har – på oppdrag for Forbruker-rapporten – foretatt inspeksjoner i 16 dagligvarebutikker med frukt- og grøntavdeling, og i 8 spesialbutikker for frukt og grønnsaker. Inspeksjonene er foretatt i april 2003. I undersøkelsen har de ansvarlige for frukt og grønt i kjedene også blitt intervjuet over telefon, og blitt stilt spørsmål om bruk av plantevernmidler.

Coop-butikkene er best på å kombinere et godt utvalg økologiske varer og en lav pris. Men heller ikke der hadde de alle varene vi trengte.

Økologisk – ikke økonomisk

Skal du utelukkende bruke økologiske varer når du lager mat, bør du enten være velstående eller tålmodig. Eller begge deler.

tekst KAREN SOFIE CHRISTOPHERSEN foto HEIKO JUNGE, SCANPIX

BUTIKKENE BUGNER IKKE akkurat over av økologiske matvarer. Forbruker-rapporten har undersøkt utvalget og prisen på ingrediensene til brownies og spaghetti med kjøttsaus. På Rema 1000 og Kiwi fant vi bare en av varene vi trengte – melk. Rimi hadde egg i tillegg. Helios er den eneste butikken som førte alle varene vi trengte, men der ble til gjengjeld maten dyr: Spagettimiddag for fire, ville kostet 130 kroner. Brownies ville kostet 80 kroner.

Dobbelt så dyrt

Økologisk mat trenger ikke være så dyr som på Helios. Vi sparte nesten en femtilapp på å lete etter billigere øko-varer. Men da måtte vi gå i åtte butikker. Uansett er økologisk mat mye dyrere enn den vanlige: De billigste økologiske varene er 92 prosent dyrere enn de billigste

vanlige varene vi fant. Den store prisforskjellen overrasker Hilde Helgesen, rådgiver i Forbrukerrådets seksjon for mat og miljø.

– For folk flest er det prismessig ikke et alternativ å bruke økologiske varer til hverdagsmat, sier hun.

Momssenkning?

Helgesen påpeker at det er dyrt å drive økologisk landbruk, og at vanlig landbruk har tilleggskostnader som ikke gjenspeiles i butikkprisen, for eksempel miljøskader. Derfor arbeider Forbrukerrådet for å øke utvalget, og senke prisen på økologisk mat. I februar i fjor foreslo Forbrukerrådet i et brev til Landbruksdepartementet å fjerne momsen på økologisk mat.

Men ett år og tre måneder senere har Landbruksdepartementet ennå ikke svart. ◆

Navn	Helios	Billigste økologisk	Billigst ikke-økologisk
* Ikke innhentet pris. Økologisk vaniljesukker føres på Jacob's og Helios.			
SPAGETTI	Pris	Butikk	Pris
400g kjøttdeig	44,00	Helios	44,00
1 løk	4,60	Meny	2,98
100 g tomatpuré	10,50	Coop Prix	4,39
2 bokser hakkede tomater	24,00	Coop Mega	15,80
1 paprika	23,75	Jacob's	17,40
2 stikker selleri	5,50	Helios	5,50
1 gulrot	1,80	Coop Mega	1,49
500g spaghetti	16,00	Coop Prix	7,90
Totalpris spaghetti	130,15		99,46
3 egg	13,25	Rimi	10,20
4 dl sukker	13,86	Prix	6,80
2 dl hvetemel	4,20	Coop Prix	0,98
2 ts vaniljesukker*			
125g smeltet smør	15,50	Jacob's	14,90
100g kokesjokolade	31,33	Helios	31,33
2 ss kakao	1,63	Helios	1,63
Totalpris brownies	79,77		65,84
1 liter lettmeik:	13,00	Rema 1000	10,00
Totalpris	222,92		175,30

© Forbruker-rapporten

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Sukkersjokk på morgenkvisten

Frokostblandinger skal ifølge reklamen gi en pangstart på dagen. Men det kan bli en knock-out i stedet. Flere produkter inneholder inntil 50 prosent sukker og like mye salt som potetgull.

► **DE FARGERIKE PÅKENE** ser fristende ut, spesielt for barn. Og reklamen lover at de inneholder massevis av sunne råvarer som smaker godt, og i tillegg bringer helse og velvære inn i en grå morgenstund.

Dessverre viser det seg at de færreste innfrir løftene. Forbruker-rapporten har testet 16 av de vanligste frokostblandingene på det norske markedet.

Flere av produktene inneholder så mye sukker at de vanskelig lar seg kombinere med et daglig sunt kosthold, konkluderer rapporten som er laget i Danmark av Forbrukerinformationens Laboratorium.

I tillegg inneholder produktene jevnt over mye salt og lite fiber. Analyseresultatene viser at hele 13 av 16 frokostblandinger får dårlige karakterer for høyt sukkerinnhold, samt uheldig sammensetning av ulike sukkertyper.

Kun ett produkt, Weetabix, får toppkarakter for totalt næringsinnhold. Kellogg's Frosties havner på bunn. I en totalvurdering får åtte av frokostblandingene middels karakter, mens sju vurderes til å være under middels.

93 poeng

Vi tester frokostblandinger

Merket	Næringsinnhold					Karakterer				Totalpoeng	Total karakter
	Vektning	Energi, kJ/100g	Protein, g/100g, oppgitt på pakken	Totalt karbohydratinnh., g/100g, oppgitt på pakken	Analysert sukkerinnhold, g/100g	Fett, g/100g, oppgitt på pakken	Sukkerarter	Kostfibre	Natrium		
Weetabix	1440	11,2	67,6	4,9	2,7	5	5	4*	4	93	Meget bra
Kellogg's Corn Flakes	1550	7,0	83,0	7,5	1,0	4	2	1	5	58	Middels
AXA Go' Dag Frukt Frokostblanding	1370	10,0	64,0	24,4	3,0	1	4	5	5	53	Middels
Quaker Havrefras	1510	10,5	63,0	11,8	7,0	3	5	1	1	50	Middels
Nestle Fitness	1540	7,5	80,0	15,9	1,3	2	3	3	5	50	Middels
Quaker Crüslí Sol Frokost	1810	7,0	67,0	29,9	15	1	3	5	5	45	Middels
Weetabix Weetos	1625	6,2	78,4	37,8	5,0	1	3	5	5	45	Middels
Kellogg's All-Bran Fruit	1500	8,0	70,0	20,8	5,0	1	4	3	4	43	Middels
Nestle Fitness & Fruit	1500	3,0	77,0	54,0	2,2	1	3	4	5	43	Middels
Kellogg's Multi Grain Loops	1550	9,0	75,0	37,8	3,0	1	3	3	5	40	Under middels
Nestle Nesquik frokostblanding	1679	5,1	85,0	36,2	4,3	1	2	5	5	38	Under middels
Nestle Cheerios	1570	8,2	75,0	21,7	4,0	1	3	1	5	35	Under middels
Kellogg's All Bran Regular	1400	10,0	67,0	23,9	2,0	1	5	1	2	35	Under middels
Kellogg's Special K	1600	16,0	74,0	16,2	1,0	2	2	1	4	33	Under middels
Kellogg's Honni-korn Smacks	1600	7,0	82,0	48,9	2,0	1	2	5	4	33	Under middels
Kellogg's Frosties	1600	4,5	87,0	41,5	0,6	1	1	2	5	23	Under middels

*Produsenten opplyser at innholdet av natrium er nedsatt fra 0,21 g/MJ til 0,19 g/MJ. Produktet vil derfor kunne få bebømmelsen 5.

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1-20 = Dårlig, 21-40 = Under middels, 41-60 = Middels, 61-80 = Bra og 81-100 = Meget bra.

Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst, ! = best i test

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Sukkerbomber

Fitness Fruit fra Nestle inneholder utrolige 54 prosent sukker. Honni-korn Smacks følger hakk i hæl med 49 prosent sukker. I tillegg er det meste av sukkeret av den usunne typen, det vil si hvitt sukker og glukose. Disse sukkertyperne inneholder ingen næring, kun tomme kalorier.

En porsjon av de søtteste produktene til frokost, betyr at barn i alderen fire til seks år, får dekket nesten halvparten av sitt daglige sukkerbehov, heter det i analyse-rapporten. Kostholdsekspert dr. Fedon Lindberg, er lite begeistret.

– Jeg antar at de fleste foreldre ikke er klar over at 71 gram vanlig corn flakes, uten sukker, gir like mye blodsukkerøkning som 50 gram rent druesukker eller 71 gram vanlig sukker. Disse mengdene gir glykemisk indeks 100.

Dette er altså ernæringsmessig dårlige matvarer, og de blir ikke bedre med ekstra tilsatt sukker, sier Lindberg.

Stress og hyperaktivitet

Kun to av produktene inneholder mindre enn ti prosent sukker. De fleste produktene har et sukkerinnhold mellom 20 og 40 prosent. Siden sukker raskt fordøyes, gjør det høye innholdet av rent sukker at man fort blir sulten igjen, noe som er ernæringsmessig uheldig.

– Spiser man frokostblandinger som øker blodsukkeret raskt, vil det medføre høy insulinutskillelse. Det fører til raskt blodsukkerfall 1-2 timer etter måltidet og kraftig stimulering av matlysten. I tillegg vil kroppen prøve å stabilisere det fallende blodsukkeret ved å skille ut stresshormonene corti-

sol og adrenalin, noe som medfører irritabilitet, humørsvingninger, hyperaktivitet, stress, konsentrasjonsvansker og hodepine. Økt insulin øker også fettlagringen i kroppen og nedsetter forbrenning av fett, noe som kan medføre overvekt hos disponerte individer, sier dr Lindberg.

Kornprodukter har vanligvis et høyt innhold av stivelse, noe som også gjelder frokostblandingene. Vanligvis bidrar dette til at mettetsfølelsen varer en stund, fordi stivelse ikke fordøyes like fort som sukker. Men selv om stivelsesinnholdet er høyt kan effekten være endret, fordi frokostproduktene er så bearbeidet i fremstillingsprosessen at stivelsen opptas hurtigere, ifølge testrapporten.

Det som er overraskende er at det som smaker søtt, også inneholder mye salt.

Saltene enn chips

Forholdet mellom salt og kalorier er ikke bra i flere av frokostblandingene. Faktisk inneholder halvparten av dem mer salt enn det chips gjør. Kun seks av produktene hadde lavere verdi enn det som anbefales av danske kostholdseksperter, nemlig 0,2 g natrium (salt) per megajoule (MJ). Mega-

Vi har ikke tatt med havregryn i vår analyse. Men da danskene analyserte frokostblandinger, tok de også med de trauste havregrynene. De kom ut som testens suverene vinner, forutsatt at man er gjerrig med sukkeret.

joule er et annet uttrykk for energi enn kalorier.

I Havrefras er saltinnholdet hele 0,79 g/MJ. Cornflakes fra Kellogg's følger hakk i hæl med et natriuminnhold på 0,65 g/MJ. I chips er det cirka 0,2 – 0,3 g/MJ.

Høyt saltinnhold i søte frokostblandinger er uheldig fordi dette kommer i tillegg til alt saltet vi får i oss ellers. For høyt saltinntak kan i visse tilfeller gi høyt blodtrykk.

Produktet Frokost Müsli fra Nordkronen har ikke oppgitt saltinnhold, og er derfor utelatt fra testen.

Fiber, fett og tilsetninger

Innholdet av sunne kostfiber er lavt eller middels i 11 av 16 frokostblandinger. Lavt innhold av fiber er uheldig, fordi mye fiber er gunstig for blodsukkeret og koles-

terolinnholdet i blodet, i tillegg gir det lang metthetsfølelse, heter det i rapporten.

Kun Weetabix, Quaker Havrefras og Kellogg's All Bran får toppkarakter for høyt fiberinnhold.

Innholdet av fett er heldigvis lavt i de fleste produktene. Unntaket er Quaker Crüsli Sol Frokost som ifølge analysen inneholder

hele 16,2 prosent fett. To tredeler av dette er mettet fett som er mindre sunt enn umettet fett.

I GO Dag Frukt ble det i tillegg funnet 63 prosent mer fett enn det som er oppgitt på pakken, nemlig 4,9 prosent mot en oppgitt mengde på 3 prosent.

Kun fem av produktene er helt fri for tilsetningsstoffer. I fire av produktene er det tilsatt farge. Nestle Cheerios inneholder fargestoffet E160b, som ifølge rapporten kan forårsake anfall hos personer med intoleranse overfor dette stoffet.

To av produktene er tilsatt kunstig smak. Det gjelder Nesquik Frokostblanding og Multi Grain Loops. Sju av produktene er tilsatt ekstra vitaminer eller mineraler.

Lite akrylamid

I fjor kom rapporten fra svenske

Livsmedelsverket om høye nivåer av det kreftfremkallende stoffet akrylamid i varmebehandlede matvarer med høyt innhold av stivelse. Siden frokostblandinger inneholder mye stivelse og i tillegg er varmebehandlet under produksjonen, har vi valgt å analysere innholdet av akrylamid.

Resultatene viser at innholdet av akrylamid er forholdsvis lavt i de fleste av produktene. Foreløpig finnes det ingen klare grenseverdier for akrylamid, men tyske myndigheter har utarbeidet retningslinjer for ulike produkttyper. For frokostblandinger er signalverdien satt til 260 mikrogram per kilo (mg/kg). I vår analyse har Havrefras et akrylamidinnhold på 640 mg/kg og All Bran Regular 350 mg/kg. Resten ligger godt under anbefalt grense.

Konklusjonen er altså at få av de ferdigproduserte frokostblandinger er spesielt sunne. ♦

FEDONS FROKOSTRÅD

Frokosten bør gi næring og kalorier som holder lenge.

En god frokost kan bestå av frokostblandinger basert på ulike hele klemte gryn (havre, rug, bygg, hvete osv), tørket frukt med yoghurt naturell eller melk og fruktbiter eller bær, samt hakkede rå nøtter. Et annet alternativ er svært grovt brød med rikelig proteinholdig pålegg som skinke, tunfisk, makrell i tomat, kalkun- eller kyllingpålegg med tomat, agurk, paprika. Et tredje alternativ er to egg, litt skinke og ost, samt tomat, agurk, paprika, anbefaler dr. Lindberg.

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 16 frokostblandinger. Det vil si de fleste som selges i Norge.

SAMARBEID

Analysene er bestilt av Forbruker-rapporten og utført av Forbrukerinformatiøns laboratorium i Danmark, samt av Eurofins laboratorier i Danmark og Nederland.

GJENNOMFØRING

Analysene er utført i februar og mars i år på produkter innkjøpt i Norge og Danmark.

HVA ER TESTET

Innholdet av sukker og akrylamid er analysert i samtlige produkter, mens innholdet av fett er analysert i ni produkter. Innholdet av salt og kostfiber er også vurdert i henhold til varedeklarasjonen. Bruk av tilsetningsstoffer og energiinnhold er også vurdert.

KARAKTERGIVNING

Det totale innholdet av sukker vektet med 40 prosent av totalkarakteren. Kostfiber teller 30 prosent. Saltinnholdet (natrium) teller ti prosent. Og akrylamidinnholdet vektet 20 prosent. Jo lavere innhold av sukker, salt og akrylamid, og jo høyere innhold av fiber, desto bedre total karakter. Innholdet av fett og tilsetningsstoffer er ikke tatt med i karaktergivingen.

Vi har gitt en total poengsum til slutt basert på en utregning hvor enkeltkarakterene ligger til grunn.

LEVERANDØRER

Weetabix, tlf: 67 06 67 00
Kellogg's, tlf: 66 76 11 90
Coop, tlf: 72 90 14 00
AXA, tlf: 80 08 09 70
Quaker, tlf: 67 06 67 00
Nestlé, tlf: 80 08 07 30

Vi vil ha dansk

Kylling er søttest med og best uten fjær. Nordmenn foretrekker industrifremstilt dansk kylling i Sverige, viser vår smakstest av 19 forskjellige kyllingsorter kjøpt i Norge og Sverige.

Enda en grunn til å tro at svenske-handlerne vet hva de gjør. Over grensen finner de nemlig den kyllingen de liker best. Den er dansk, og er den billigste i frysedisken, viser vår store kyllingtest.

tekst JARLE OPPEDAL foto SCANPIX

DU FINNER de store grå-hvite to-kilos posene i frysedisken like over grensen. De ser så billige ut at utseendet alene kan gi grensekyl-lingen et dårlig rykte. Men dette er nordmenns favorittkylling. Ikke på grunn av prisen, men på grunn av smaken, saftigheten og mørhe-ten.

De 105 deltakerne i vår store

test av kyllingbryst fra Norge og Sverige, fikk blindsmake på kyllingen, og svare på hva de likte. Den anonymt pakkede danske kyllingfileten fra Rose Poultry, var den som gikk hjem.

Den store testen

I den store kyllingtesten som Matforsk har gjort for Forbruker-rap-

porten og Matmerk, har først 12 profesjonelle smakere gått løs på 19 forskjellige kyllingfileter kjøpt i Norge og Sverige. Kyllingsortene varierer fra de billigste på Svinesund til den dyreste restaurantkylling her i Norge. Testen har også med økologisk norsk kylling, og svensk halal-slaktet kylling.

Proffsmakerne har beskrevet

kylling

kyllingene etter 19 forskjellige sanse-egenskaper som for eksempel lukt, farge, smak og tekstur.

Da proffene var ferdige, ble de fem kyllingsortene med klarest smakskarakter, valgt ut til en forbrukertest. 105 kylling-spisere fikk smake, og fortelle hvilke av disse fem de foretrekker.

Deretter fikk de samme personene med tre av kyllingsortene hjem for å tilberede dem slik de pleier, for så å fortelle hvilken de foretrekker. Hele tiden uten å vite hvilke typer kyllingfilet de spiste.

Ingen dårlige

Resultatet er altså at den danske billigkyllingen fra Rose Poultry, blir foretrukket. Blant de fire andre typene som ble forbrukertestet, er det ingen påviselig forskjell. Disse fire er frossen filet fra Kronfågel (svensk), Frossen filet fra Stjernekylling (Norsk), fersk Liveche-filet fra Prior (Norsk) og fersk filet fra Norsk kylling.

Ingen av disse skilte seg ut som dårlig likt, men Kronfågel og Norsk kylling var påviselig (statistisk signifikant) dårligere likt enn den danske fileten. Liveche og Stjernekylling la seg midt imellom, og kan ikke skiller innbyrdes eller tydelig fra de andre.

Hva er godt?

Siden vi neppe kan slå fast at den ene smaken er bedre enn den andre, har vi ikke laget en tabell med vinner og tapere. Vi har heller valgt å være demokratiske, og spurt folk hva de liker. Og de er enige om det i denne testen. Det er ikke alltid tilfelle i smakstester. Så hva er det med den danske kyllingfileten som appellerer til folks smak?

Det er her vi får hjelp av profene. De kan beskrive nokså fin-

stemte sanseintrykk. Og den kyllingfileten folk vil ha, har blitt beskrevet med mye smak, den er mør og saftig, den har lite syrlighet og bittersmak, og føles verken fet eller hard. At Rose Poultry er blek og har lite farge, ser ikke ut til å virke negativt hos folk. Motsett foretrekker altså folk ikke kylling som er tørr og hard, syrlig og fet.

Kjenner ikke forskjell

Deler vi opp amatør-smakspanelet i grupper som for eksempel kjønn, alder, hvem som spiser mye eller lite kylling, de som spiser frossen eller fersk kylling, og de som tenker pris eller ikke, får vi et par artige utslag: Den tredelen av smakspanelet som kjøper kylling i lavprisbutikker, foretrekker Rose Poultry-kylling. Overraskende nok kjenner ikke de som ikke bryr seg om pris, forskjell. Artigst er det kanskje at de som faktisk handler i utlandet, ikke kjenner forskjell, mens de som ikke handler i utlandet, og altså ikke spiser Rose Poultry, faktisk foretrekker denne.

Deler vi opp kyllingspiserne, er det bare de som spiser kylling sjelden, som kjenner forskjeller på kyllingsortene. Og de foretrekker Rose Poultry. De som spiser oftere, kjenner ikke forskjeller.

Vi kan også slå fast at det er menn som foretrekker den danske kyllingen. Blant kvinnene er det ikke mulig å skille noen tydelig ut. I aldersgruppen 25–40 år er det heller ingen klar forskjell i hva de foretrekker, men de som er eldre og yngre, viser en tendens til å foretrekke Rose Poultry, og ikke foretrekke Norsk fersk kylling og Kronfågel.

Rent kyllingkjøtt

Hos Næringsmiddeltilsynet i Asker ▶

Deilig dansk

De danske gråpose-filetene gjør nærmest rent bord i vår kyllingtest. Nøkkelen til smakssuksessen er saltvann og stordrift.

Rose Poultry er Danmarks største kyllingprodusent, og slakter rundt 300 000 kyllinger i døgnet. Kyllingbrystene selges i anonyme, grå, lett gjennomsiktige poser, nesten uten trykk på. Hvis man leser med lupe på pakken, vil man se at den heter Marinert Kyllingfilet. Ikke akkurat et utseende du assosierer med delikatesser. Likevel foretrekker norske ganer den danske kyllingsmaken.

Saltvann

– Vi har altså noen grep vi gjør med kyllingbrystet, forteller en ikke synderlig overrasket salg-sjef Sven Erik Nielsen.

– Først lar vi kyllingen henge et døgn etter slakting, for at den skal mørne litt. Så tilsetter vi en saltvannsoppløsning på 0,5 prosent, samt litt sukker og fosfat og carragenan for å holde på vannet. Vi tilsetter 11–12 vektprosent av denne oppløsningen. Det gir en forhøyet smaksopplevelse, fortsetter han.

Dette skal visstnok være etter forlangende fra de britiske kjedene Tesco og Marks & Spencers, som Rose Poultry leverer til.

– Når vi derimot selger til Sverige, sprøyter vi inn dobbelt så mye saltvann.

– Øker det smaken ytterligere?

– Nei, det øker marginene. Kjøttet blir også mørere og saftigere. Men det betyr at prisen kan holdes nede, sier en åpenhjertig Nielsen.

Billig

Og billig er stikkordet. Idéen bak de grå posene er egentlig ingen idé. Det skyldes at dette opprinnelig var storhushold-

ningspakker. Men så fant en smarting på at de kunne selges direkte i kvantumsbutikker.

– Da valgte vi å beholde det billige utseendet. Det skal se billig ut. Folk skal forstå at dette er billigste varen i frysedisken, forteller Sven Erik Nielsen.

Dyrevelferd

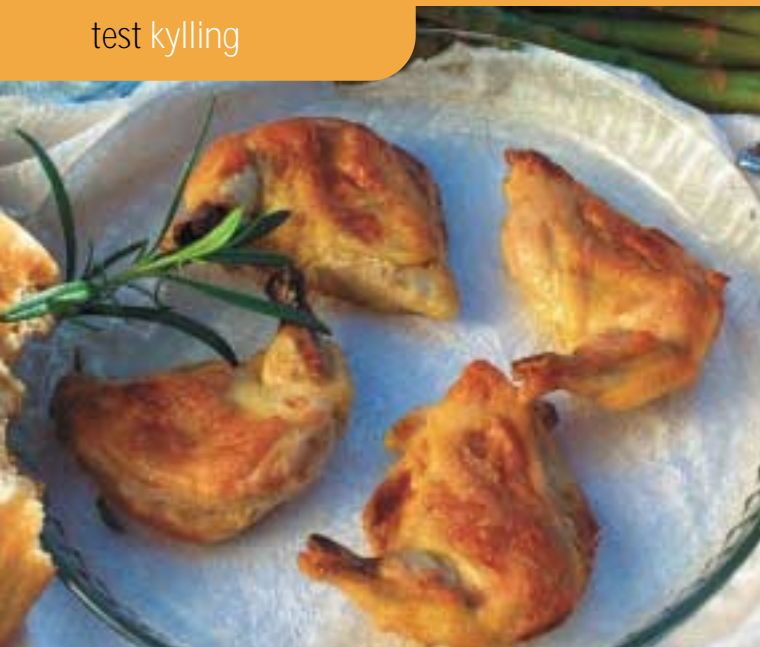
Rose Poultry skryter av sine høye krav til dyrevelferd.

– De kravene vi følger, settes gjerne av de store kjedene som vi leverer til. Slike som kooperasjonen og Ica i Sverige. De vil ikke være med på dårlig dyrevelferd, og stiller høye krav. De både forbeholder seg, og bruker retten til å komme på uanmeldte inspeksjoner, sier Nielsen.

Men kyllingene går inne i hele sitt 42 dager lange liv. Da veier de rundt to kilo, og er klare for en tallerken nær deg.

Det er ikke utseendet den flyter på, den danske Rose Poultry-kyllingen som vinner vår smakstest.

Kylling skal visstnok være verdens mest spiste matvareprodukt. Det finnes knapt en kultur uten kyllingoppskrifter. Og godt er det!

► og Bærum, fikk vi også testet alle 19 kyllingsortene for to typer bakterier – Salmonella og Campylobacter. Begge gir diaré og Campylobacter regnes som den vanligste årsaken til diaré på grunn av bakterier i Norge. Salmonella gir kraftigere symptomer, men denne bakterien forekommer svært sjelden i Norge.

Alle testens kyllingsorter var fri for Salmonella. Men i en av sortene fant vi Campylobacter. Det var den økologiske kyllingen fra Holte Gård.

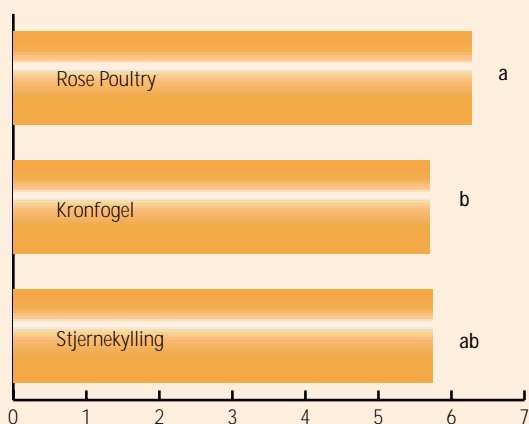
Bonde Halvor Olsen finner det helt naturlig at den bakterien finnes hos hans fugler. De er over 80 dager når de slaktes, og går fritt ute, og kommer i kontakt med

andre fugler som kan ha bakterier. Skulle hans besetning vært bakteriefri, kunne han ikke drevet økologisk, mener han.

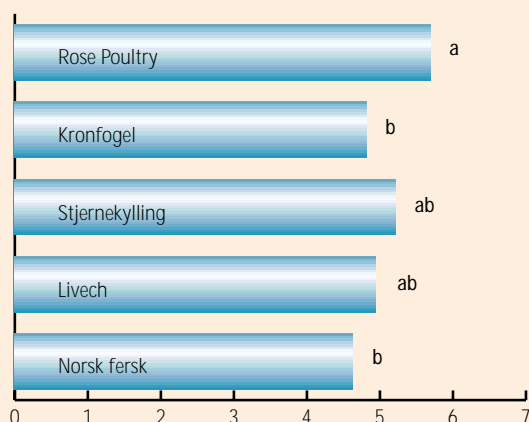
Myndighetene ønsker ikke Campylobacter, og har handlingsplaner for å redusere forekomsten. Men den dukker dessverre ofte opp blant fjørfe. Derfor skal nå blant annet all slaktekylling (kylling under 50 dager) undersøkes. Det finnes Campylobacter i fra fem til 10 prosent av slaktekylling-besetningene.

Campylobacter reduseres betydelig ved frysing og drepes ved gjennomsteking. Rådet er likevel å holde utstyr som er brukt på rå kylling, atskilt fra andre ting på kjøkkenet. Du bør dessuten rengjøre hender og utstyr godt. ♦

Preferanse forbrukerpanel (v/ tilberedning hjemme)

Preferanse forbrukerpanel (hos Matforsk)

Disse er testet:

Hele kyllinger	Ca. pris per kg.	Kjøpt
Al Hilal	frossen kr. 20 (SEK 24)	Svinesund
Prior	frossen kr. 50	Oslo
Gourmet	fersk kr. 59	Oslo
Herregård	fersk kr. 60	Oslo
Bresse	frossen kr. 179	Oslo

Kylling-filet:			
Rose Poultry	frossen	kr 52 (SEK 60)	Svinesund
Farmers Kyckling	frossen	kr 52 (SEK 60)	Svinesund
Kronfågel	frossen	kr 69 (SEK 80)	Svinesund
Guld Fågel Morad	frossen	kr 86 (SEK 99)	Svinesund
Torsåsen kyckling	frossen	kr 86 (SEK 99)	Svinesund
Norsk kylling	frossen	kr 136	Oslo
Stjernekylling	frossen	kr 139	Oslo
Norsk kylling	fersk	kr 158	Oslo
Stjernekylling	fersk	kr 169	Oslo
Prior	fersk	kr 211	Oslo
Hå kylling	fersk	kr 219	Oslo
Holthe Gård Økologisk	fersk	kr 259	Oslo
Liveche	fersk	kr 259	Oslo
Stange	fersk	kr 279	Oslo

Kurs SEK = 86,43

Forbrukerpanelet fikk smake på de fem mest smakssterke kyllingfiletene og velge hvilken de likte best. Den blå figuren viser hva de foretrakk (lang stolpe betyr mest foretrukket) i en nøytral smakstest på Matforsk. Den oransje viser hva panelet foretrakk når de fikk tilberede tre av kyllingfiletene på en normal måte hjemme.

Bokstavene bak stolpene indikerer om forskjellene er avgjørende (signifikante). En A betyr at filetene foretrekkes klart foran en B, men en AB skiller seg ikke statistisk avgjørende fra verken en A eller en B.

Testen viser for øvrig også klart at panelet ikke foretrekker kylling med syrlig smak, men at de helt klart foretrekker mør kylling.

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 19 forskjellige merker av kyllingfileter, hvorav 2 marinerte (Rose Poultly og Farmers) (se liste). Filetene er kjøpt både ferske og frosne, både som ferdig filet, og som hel kylling. På sistnevnte er fileten skåret av og testet.

Kyllingbrystene dekker både billigvarianter og de dyre restaurantvariantene, og de er kjøpt på svenskegrensen og i Norge (Oslo).

SAMARBEID

Testene er utført hos Matforsk på Ås i regi av Forbruker-rapporten og Matmerk.

GJENNOMFØRING

Testene er utført i april 2003.

HVA ER TESTET

Testen er en tredelt blindtest. Først har et smakspanel på 12 erfarne smakere fra Matforsk bedømt 19 sensoriske egenskaper for hver type kylling. Kyllingen er ikke tilsatt noe, og er varmet til 72 grader før smaking.

Deretter har de fem med størst utslag i en eller annen retning, blitt testet av et amatørpanel på 105 personer som alle normalt spiser kylling. Dette panelet fikk velge hvilke prøver de likte best, så fikk de ta med hjem tre av prøvene for å tilberede kyllingen som vanlig.

KARAKTERGIVNING

I denne typen tester setter vi ikke karakterer. Her handler det om å finne statistisk signifikante utslag i vurderingen. Proffsmakerne uttaler seg ikke om annet enn hva det smaker.

Amatørene får si hva de foretrekker. Hvis mange nok foretrekker en type kylling, kan vi slå fast at den foretrekkes fremfor en annen.

Skjerp deg – kvess knivene

Mange vil ha den riktige, stilige kokkekniven. Men du er bedre tjent med å slipe den du har. En nyinnkjøpt kniv, uansett hvor dyr den måtte være, kan ikke måle seg med en ordentlig slipt kniv, selv ikke den som koster 69 kroner på IKEA.

tekst JARLE OPPEDAL foto CONSUMENTENBOND og JARLE OPPEDAL

DYRE KNIVER har snobbeverdi, skarpe kniver har bruksverdi. Så kommer det an på hva du bruker kjøkenet til. Er du av de som lager mat der, vet du at kniver som skal brukes, må være skarpe. Og skarpe er bare de knivene som slipes av og til.

Det er ingen grunn til å bli imponert over naboens trendy våpenutstilling på magnetlisten. For vår kokkeknivtest viser at den største forskjellen på kniver, går mellom en slipt og en uslipt kniv. Ikke mellom en dyr og en billig, eller en «god» og en «dårlig» kniv. Og den slipte kniven er bedre enn den nye kniven.

Sløve, nye kniver

Det er klart at kniver har mange andre egenskaper enn skarphet. Men en godt balansert, ergonomisk utformet kniv med dårlig bitt, er ingen god kniv. Og butikknye kniver viser seg bare å holde sånn passe kvalitet.

Vi testet middels store, ca 20 cm lange kokkekniver av 10 forskjellige typer og kvaliteter. Fra den billigste IKEA-kniven til 69 kroner, til en helstål Global-kniv til 900 kroner. Men ingen av disse butikknye knivene var mer enn middels gode.

Knivene er testet for en rekke egenskaper i laboriet og av et brukerpanel. Skarphet og hvor lenge eggen varer, er de vesentligste faktorene. Og det er også her knivene faller igjennom, spesielt på eggens varighet. Det gjelder for alle knivene at total karakteren

ikke kan bli bedre enn karakteren for skarphet eller eggens varighet.

Testvinneren blant de butikknye knivene, Duka Kobe, hadde den skarpeste eggen rett fra butikken, men måtte likevel se sin total karakter begrenset med over 10 poeng på grunn av eggens varighet. Sløvest fra butikken er Ikea Skårpt, og eggen varer heller ikke.

Den dårligst plasserte butikknye kniven totalt sett,

Victorinox, var den nest skarpeste fra butikken. Men fabrikkeggen varte så kort tid, at hovedkarakteren reduseres nesten 60 poeng på grunn av det.

Bedre etter sliping

Men eggen kan vi gjøre noe med. Kniven kan slipes. Derfor har testlaboriet slipt alle knivene i testen, og sjekket på nytt hvor skarpe de er og hvor lenge skarpheten varer. De andre testfaktorene forandres ikke.

Men bildet forandrer seg. Alle knivene forbedrer sin total karakter

etter sliping. Og fra å sprike fra dårlig til middels (tre til 60 poeng), hopper alle knivene i testen opp på karakteren bra, som er fra over 60 til 80 poeng.

Victorinox, som kom dårligst ut fra butikken, får nå en egg som varer lenge og vel, nok til å gi den en tredjeplass etter sliping. Mens Duka er den eneste kniven som ikke blir vesentlig skarpere ved sliping. Og Fiskars, som hadde den lengstvarende eggen rett fra butikk, er den eneste som mister noe av varigheten etter sliping.

Global-kniven blir både skarpest og mest varig. Og selv om IKEA Skårpt blir dårligst, holder den seg over middels. Så jevnheten i kvalitet blant slipte kniver er påfallende.

Dette betyr også at den dårligste kniven etter sliping får bedre total karakter enn den beste av de butikknye. Knivene blir både skarpere og eggen varer lenger etter sliping.

60 poeng

Duka Kobe. (rett fra butikken)

Selv nye kniver blir bedre av å slipes, viser vår store kokkeknivtest. Og for å få knivene helt skarpe, stoler ikke knivsliper Finn Gaute Hornslien på frihåndsteknikk, han støtter kniven på et lite stativ.

56 poeng

Fiskars.

44 poeng

Zwilling J.A. Henckels.

28 poeng

Wusthof Dreizack.

18 poeng

Øyo.

15 poeng

Ikea 365+.

8 poeng

Lion Sabatier.

7 poeng

Ikea Skarpt.

3 poeng

Victorinox.

► Ikke overrasket

– Dette overrasker ikke meg. Jeg tror de fleste knivfabrikanter satser lite på å perfektionere eggen fra fabrikk. Det er lettere for en knivsliper som kan bruke tid på hver kniv, å få eggen god. Og det er jo liksom meningen at kniver skal slipes, sier Finn Gaute Hornslien, som driver knivsliperi og knivmakeri i Oslo. Han får støtte fra knivsliper Peter Lind, også han i Oslo. For øvrig to av meget få knivslipere her til lands.

Hornslien forteller at det kommer knivbrukere fra for eksempel kabelindustrien med helt nye kniver til ham for sliping.

– De er rett og slett ikke skarpe nok nye, sier Hornslien.

Daglig leder Knut Olav Øyo hos knivfabrikanten Øyo, som også har en kniv med i testen, finner resultatet noe snodig, men ikke helt overraskende, som han uttrykker det.

– Vi både ønsker og prøver selv-sagt å levere helt skarpe kniver fra fabrikk, men en sliper kan nok gjøre det enda bedre. Dessuten kan mye skje fra fabrikk til knivkjøper. Både transport og ikke minst behandlingen i butikken, kan sløve kniveggen, sier Øyo. Og innrømmer at han ikke lenger går ned på fabrikk for å slipe knivene sine, men bruker bryne hjemme.

Jevngode

Selv om skarphet er helt vesentlig for en kniv, må den likevel være god å bruke for øvrig. Derfor har et brukerpanel med forskjellige håndstørrelser, alder og kjønn fått prøve knivene. De var jevnt over enige om at alle knivene er gode å skjære med. Spesielt god ytelse hadde Victorinox, som fikk nesten full pott her. Ikea Skarpt gjør det svakest, men likevel over middels.

Panelet er ikke fullt så fornøyde

med de generelle bruksegenskapene som balanse, håndtak, presisjon, manøvrerbarhet og utforming. Her gjør alle knivene det gjennomgående en karakter dårligere, men lite skiller de enkelte knivene. Best likt er Global, mens Fiskars gjør det dårligst, men det er mindre enn en karakter som skiller.

Vi har utsatt testknivene for uønskede påkjenninger som fall i gulvet og vask i oppvaskmaskin. Både Zwilling, Fiskars og Victorinox opplevde at håndtaket knakk eller løsnet etter fall. Og mens Fiskars og Duka tåler oppvaskmaskinen godt, tåler ikke Victorinox det, på grunn av treskaftet. Heller ikke Ikea Skarpt tåler oppvaskmaskin. Den gjør det også dårligst på korrosjonstesten, siden eggen får sår av rust. Global-kniven derimot, tåler alle påkjenningene godt.

Det mest påfallende testresultatet er likevel jevnheten etter sli-

Kniver rett fra butikken

Merke	Modell	Pris	Vekt (gram)	Bladlengde (cm)	Hardhet	Skarphet butikkny	Ytelse	Bruksegenskaper	Styrke og varighet	Eggens varighet	Oppvaskmaskin-test	Sikkerhet	Totalpoeng	Totalkarakter
VEKTING					0	24	16	30	10	10	5	5		
Duka	Kobe	kr 449	200	20,4	4	4	5	4	5	3	5	3	60	Middels*
Fiskars	Classic	kr 199	136	21,1	5	3	4	3	4	5	5	4	56	Middels**
Zwilling J.A. Henckels	****Vier Sterne	kr 699	223	19,8	4	3	4	4	4	3	4	4	44	Middels*
Global	Cromova Cook G2	kr 899	167	20,5	5	2	5	4	5	3	5	3	44	Middels*
Wusthof Dreizack	Classic	kr 720	244	20,0	5	2	5	4	5	2	5	4	28	Under middels*
Øyo	Large Chef's knife (elits series)	kr 252	185	22,7	3	1	5	4	4	1	4	4	18	Dårlig*
IKEA	365+	kr 69	112	19,3	3	1	5	3	4	1	4	3	15	Dårlig*
Lion Sabatier	Classic Black	kr 639	172	19,6	3	1	5	3	5	1	4	4	8	Dårlig*
IKEA	Skarpt	kr 185	224	22,0	5	1	4	4	4	1	1	3	7	Dårlig*
Victorinox	5.2000.22	kr 425	127	22,2	5	4	5	4	4	1	1	4	3	Dårlig*

Kniver etter sliping

Merke	Modell	Pris	Skarphet slipt	Eggens varighet slipt	Totalpoeng	Totalkarakter
Global	Cromova Cook G2	kr 899	4	5	78	Bra
Wusthof Dreizack	Classic	kr 720	3	5	69	Bra
Victorinox	5.2000.22	kr 425	4	4	68	Bra
Fiskars	Classic	kr 199	4	4	66	Bra
Zwilling J.A. Henckels	****Vier Sterne	kr 699	3	4	65	Bra
Duka	Kobe	kr 449	3	4	63	Bra
Øyo	Large Chef's knife (elits series)	kr 252	3	4	63	Bra
Lion Sabatier	Classic Black	kr 639	3	4	62	Bra
IKEA	365+	kr 69	3	4	62	Bra
IKEA	Skarpt	kr 185	4	4	61	Bra

* Har begrensende faktor i eggens varighet. Kan ikke få bedre total karakter enn karakteren for denne egenskapen ** Har begrensende faktor i skarpheten. Kan ikke få bedre total karakter enn karakteren for denne egenskapen

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1–20 = Dårlig, 21–40 = Under middels, 41–60 = Middels, 61–80 = Bra og 81–100 = Meget bra. Under-karakterer: 5 = best, 1 = dårligst 1 = best i test 2 = bra kjøp Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

ping. Alle knivene havner på samme hovedkarakter.

La pris og utseende bestemme
En klassiker som Lion Sabatier til henholdsvis 640 kroner havner nesten på bunnen som butikkniv, forbigått av bl. a. Ikea 365+ til 70 kroner. Etter sliping blir begge bedre, og begge blir bedre enn testvinneren var før sliping. Men nå er det umulig, i alle fall for vår test, å skille dem, selv med en hundre-punkts skala.

Det burde bety at du i grunnen kan glemme mye av det du har hørt om kniver. Gå og kjøp den kniven du ønsker, og som du føler er god å bruke. Om du lar design bestemme eller penger bestemme, betyr ingenting. Så lenge du får kniven slipt ordentlig. ◆

78 poeng

Global. (slipt)

Ingen knivskarp konkurranse

Å få slipt kniven, er ikke gjort i en håndvending.

Knivsliperne kan telles på de fingrene de måtte ha igjen. De er ikke bare få, men godt gjemt også. Via Gule sider fant vi én – som visste om fem – land og strand rundt. Og spør vi en annen, så viser det seg at det er hverandre de vet om.

Vi fant to knivslipere i Oslo, Finn Gaute Hornslien og Peter Lind, som begge kjente Jørn Aronsen på Tjøme i Vestfold. Og han hadde vært i avisa før. Kanskje var det derfor han ble anbefalt av flere butikker som selger kniver i Oslo.

Skjerpings

Men de som finnes, sliper da i alle fall. Og det å slipe knivene er viktig. Som vår test viser, er den dårligste nyslippede kniven bedre enn den beste som kommer rett fra butikken.

– Det er kanskje derfor jeg har kunder som kommer med splitter

Knivsliping er ingen stor vireksomhet. Finn G. Hornslien er en av bare en håndfull knivslipere i Norge. Han får også tid til å lage kniver.

nye kniver for å få dem slipt før de skal brukes, sier Finn Gaute Hornslien på Nordstrand i Oslo. Han er både knivmaker og sliper. Og ofte sjokkert over det han ser, selv fra profesjonelle knivbrukere.

– Men gode kniver kan vi reparere. Og da blir de som nye, om ikke bedre, smiler han.

Han mener at knivene bør slipes en gang i året. Ellers klarer du deg med bryne. Skjerpestålet er han ingen elsker av.

Hornslien er opptatt av å slipe nøyaktig. Derfor stoler han ikke helt på kroppen, men legger hendene an mot stativ og kniven i en holder, før den møter slipesteinen. Da blir det korrekt, mener han. Og vår testkniv, som har ført en meget forsiktig omgang med brynet, ble i alle fall knivskarp.

Bryn selv

Finn Gaute Hornslien synes at det er synd at det er såpass få knivslipere og dermed vanskelig å få slipt kniven. Hans råd er at noe sliping er bedre enn ingenting.

– Selv knivsliper-apparater til 30 kroner, er bedre enn ingenting. Men de er ikke gode, sier Hornslien.

Hans løsning er et bryne hjemme. Men før at du ikke skal ødelegge noe, bør brynet være enkelt å bruke. Kjøp derfor et stavbryne. Det består av to skråstilte staver, som gjør at du ved å holde knivbladet vertikalt, får rett egg på kniven. ◆

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 10 middels store kokkekniver med 20 cm langt knivblad. Knivene er innkjøpt i vanlig butikk og vi har kjøpt både dyre og billige kniver.

SAMARBEID

Testene er utført hos Cutlery and Allied Trades Research Association (CATRA) i Sheffield i Storbritannia i regi av det internasjonale testsamarbeidet International Consumer Research & Testing (ICRT).

GENNOMFØRING

Testene er utført i mars 2003 på flere enkeltteksemplar av hver modell.

HVA ER TESTET

Knivene er testet maskinelt for skarphet og hvor lenge skarpheten varer. Disse to faktorene er testet både når knivene er nye, og etter sliping. Dessuten er knivenes bruksegenskaper i bred forstand vurdert av et testpanel. De er også utsatt for fall, for maskinoppvask, for korrosjons- og sikkerhetstester. Testene er foretatt i henhold til standarder for den enkelte funksjon.

KARAKTERGIVNING

Bedømmingen bygger på at hver egenskap får en karakter fra 1 til 5 (best), som vektas og settes sammen til en poengsum fra null til 100 (best). Karakterene i tabellen er avrundet. I denne testen er eggens skarphet og eggens varighet begge begrensende faktorer. Ingen kniv kan få en bedre totalbedømming enn den scoren de har på hver av disse to egenskapene. Det viser seg at begrensende faktor har slått inn for alle de butikknive knivene i testen.

LEVERANDØRER

Global: tlf. 23 27 40 80
Zwilling Henckels:
tlf. 63 99 09 50
Wusthof Dreizack:
tlf. 22 12 17 00
Ikea: tlf. 66 98 51 20
Victorinox: tlf. 22 09 12 40
Øyo: tlf. 32 09 09 11
Fiskars: tlf. 23 00 64 40
Duka: tlf. 22 90 89 00
Sabatier Lion: tlf. 23 13 15 70

Knivstell

- Ikke legg kniver sammen i en skuff. Heng dem på magnetlist eller sett dem i knivblokk.
- Ikke vask kniver i oppvaskmaskin.
- Ikke la knivene ligge våte. Tørk kniven raskt etter bruk.
- Skjær på tre eller plast, noen anbefaler også marmor. Ikke bruk glass, stål eller keramik

- underlag.
- Skjerpestål er ikke til sliping. Det er kun for å holde eggen ved like. Kniver må slipes en gang i året.
- Når du kjøper kniv, bør du legge vekt på at den passer deg. Håndgrep, balanse og vekt må føles bra.
- For å teste skarpheten, kan du

- holde et papir i luften, og prøve og skjære en bue i det. Går det, er kniven skarp.
- Vår test viser at en godt slipt kniv er det viktigste for bruksverdien.
- Du kan sjekke om kniven er produsert etter ISO 8442.1 – det er en god indikasjon på generell kvalitet.

Forbrukerrådet hjelper deg å klage

Forbrukerrådet lanserer nå en interaktiv klageveileder som hjelper deg å forberede og finne en løsning på din egen klage.

Du har kjøpt en vare, og finner ut at den har en vesentlig mangel. Du kontakter derfor selgeren for å få løst problemet, men selgeren er ikke særlig imøtekommende. Når saken har kommet så langt, kan klageveilederen være nyttig. Klageveilederen vil hjelpe deg med å formulere et brev der rettighetene dine – og hva du kan kreve – kommer godt fram. Brevet kan du undertegne og sende til dem som har levert varen.

Hvis ditt krav overfor selgeren ikke fører fram, vil klageveilederen hjelpe deg å formidle klagen videre til Forbrukerrådet eller til en klagenemnd. Klageveilederen finner du på forbrukerportalen.no

Selger brus dyrere enn øl

Det er dyrt å ta en utepils. Men utebrusen blir fort enda dyrere...

På enkelte utesteder i Oslo er brus dyrere enn øl, viser en undersøkelse Dagsavisen har gjort. Når glasset er fylt opp av isbiter, går nemlig literprisen på det som er igjen av brus i været. På 3 Brødre på Egertorget i Oslo, betalte Dagsavisen 38 kroner for et brusglass som bare inneholdt 0,22 liter brus. Dermed ble literprisen hele 173 kroner. Samme sted selger øl til 142,50 kroner for literen.

Skjenkestedene plikter å selge alkoholfrie varer. Men prisene er ikke regulert. Altså er det ikke ulovlig når 3 Brødre lar brus koste 30 kroner mer for literen enn øl.

86,50 kr må du betale for en halv liter Solo – hvis du kjøper den på 3 brødre i Oslo.

Kort sagt...

– Legeforeningen tar avstand fra (...) fantasifulle konstruksjoner av pasienters egenandeler, i klar strid med både avtaleteksten og den forskrift som gjelder for trygde-
refusjon.

President i Lægeforeningen,
Hans Kristian Bakke,
under Legeforeningens årsmøte
(NTB)

Kort sagt...

– Fyller du oppvaskmaskinen helt før du setter den på, er det ikke dyrere å bruke oppvaskmaskin enn å vaske for hånd.

Evelyn Knybråten,
rådgiver ved ENØK-senteret i
Oslo, til Elmagasinet

Øko-maten forsvinner på vei til butikken

Seks av ti liter økologisk melk forsvinner mellom bonde og kjøledisk.

Og åtte av ti økologiske koteletter lider samme skjebne.

I fjor ble det etablert ti prosent flere økologiske gårder her i landet. Men at bøndene satser på økologisk mat, som er etterspurt av forbrukerne, hjelper lite. Det ble for eksempel produsert 16 prosent mer økologisk melk i fjor. Likevel reduserte Tine andelen som ble brukt til produksjon av økologiske melkeprodukter, fra 42 til 39 prosent. For økologisk kjøtt var det en svak økning. Det viser en rapport fra Statens landbruksforvaltning.

Meieriene og slakteriene skylder på vanskelig distribusjon og

manglende betalingsvilje hos kundene.

– De økologiske produksjonse enhetene ligger for spredt til at vi i alle tilfeller kan sende en egen melkebil for å hente øko-melken, sier informasjonssjef Kari Raunedokken til Nationen.

Slakteriene skylder på prisnivået når de skal forklare hvorfor 80 prosent av det økologiske kjøttet ikke merkes, og selges som økologisk.

– Biffer og fileter selger bra, men for resten av produktene våre, går salget tregt. Jeg tror det har å gjøre med betalingsviljen hos folk, sier informasjonssjef Nils Ove Bredvold i Norsk Kjøtt til Nationen.

Utviklingen kan true Landbruksdepartementets mål om at

hver tiende gård skal drives økologisk innen 2010. Foreløpig er kun 2,5 prosent av norske gårder dre-

vet økologisk, ifølge Statens landbruksforvaltning.

Hvor blir det egentlig av all øko-maten?

Kort sagt...

– Jeg er oppriktig glad i de økologiske bøndene. Opplever de mer motgang nå, er jeg redd vi forbrukere må flytte på landet i sympati.

Bente Andersen,
økokunde, til Nationen.

Svenskevenner må fortolle båten

Nordmenn som har hytte i Sverige, må forbli i svensk farvann i sin svenskregistrerte båt, ellers blir det toll å betale.

Er båten norskregistrert, er det svenske tollmyndigheter som setter seg på bakbeina – da kan ikke hyttebåten fortøyas på ubegrenset tid i Sverige. Svensker i svensk båt slipper unna toll når de kommer til Norge. Ifølge Dagens Næringsliv vil ikke Toll- og avgiftsdirektoratet gjøre unntak for hytteboerne ved Svinesund, fordi dagens regler blant annet «fremmer likebehandling».

Toll eller tull for svenskregistrerte båter?

Momsforvirring på apoteket

E-vitaminer er medisin med 24 prosent moms.

D-vitaminer er mat med 12 prosent moms. Forklaringen er 100 prosent komplisert.

En observant leser av Forbruker-rapporten, stusset da hun sjekket kvitteringen fra Apotek 1 Manglerud i Oslo. Der er en type

e-vitaminer ført opp med full moms, mens kalsium med d-vitamin, hadde matmoms.

– Apoteket har ingen annen forklaring enn at e-vitaminer er medisin, mens d-vitaminene er dagligvare, forteller kunden.

Etter å ha kontaktet Finansdepartementet, blir alt mye klarere.

– I Stortingets vedtak om mer-

verdiavgift, er det fastsatt at det skal betales 12 prosent avgift for næringsmidler. Som næringsmidler anses enhver mat- eller drikkevare og enhver annen vare som er bestemt til å konsumeres av mennesker, unntatt legemidler, opplyser Anne-Sissel Skånvik, avdelingsdirektør i Finansdepartementet.

Utfordringen blir da å skille næring fra medisin. Om dette sier departementet:

«Forskriftens §3 angir at et legemiddel er stoff, droge eller preparat som er legemiddel etter lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler».

På fagspråket kalles dette «avgiftsmessige avgrensingsproblemer». I Sverige har de løst problemet ved å ha null moms på medisin.

Kort sagt...

– Når kundene drar over grensa, er det en protest mot norsk avgiftsnivå og politikere i alminnelighet.

Oddveig Storstad,
forsker ved Senter for
Bygdeforskning,
til Nationen.

Miljømerke til Extrafilm

Nå har du flere muligheter til å fremkalle bilder på en miljøvennlig måte.

I mai ble fotolaboratoriet Extrafilm anerkjent med miljømerket Svanen. Dermed ble antallet sva-

nemerkede fotofremkallere i Norge doblet – FotoKnudsen har vært svanemerket siden desember i fjor. Svanemerket er det offisielle miljømerket for Norden, og det stilles strenge krav til fotolaboratorier som vil ha det. De må ha et lavt kjemikaliebruk, og lavt energiforbruk. Dessuten må alt av film

og bilder tas hånd om som spesialavfall, siden de inneholder sølv.

De to miljøvennlige bildefremkallerne er blant de største i bransjen. FotoKnudsen er markedsleder i Norge på fotofremkalling via postordre. Extrafilm, som har hovedkontor i Sverige, er størst i Norden på det samme.

Nå har også Extrafilm fått svanemerket.

Utrygg i baksetet

Det er svært dårlig kvalitet på flere av bilbarnesetene som selges på det norske markedet, viser vår omfattende test.

tekst GEIR RØED foto ICRT

71 poeng

Testvinneren!
Römer baby safe plus.

63 poeng

Norsk og bra!
HTS Be safe izi komfort.

10 poeng

Testtaperne!
Teamtex safety baby
basic (over) og
Boulgom kid
komfort (t.h.).

10 poeng

SEKS AV SETENE på det norske markedet får karakteren «dårlig». Ytterligere fire får karakteren «under middels», mens bare tre av 25 seter får karakteren «bra».

De to beste er fra Römer. Disse får gode karakterer over hele linja. Dessuten er de forholdsvis rimelige.

På tredje plass havner det norskproduserte setet HTS Be safe izi komfort. Det betyr mye for produsenten HTS på Krøderen.

– Jeg vet ikke noe annet produkt som er så ømfintlig for tester som bilbarneseter. Et godt testresultat sender produktet til himmels. Et dårlig det motsatte, sier eksportsjef og produksjonsjef Frank D. Lilleheil i HTS, som har erfaring med begge deler. I en test Forbruker-rapporten offentliggjorde for to år siden, kom et annet HTS-sete dårlig ut.

HTS har en markedsandel på drøyt 50 prosent i Norge.

Venter med champagnen

– Vi venter med både å kjøpe og sprette champagnen til vi ser dette på trykk. Men det blir nok produksjonsøkning, sier Lilleheil.

HTS-setet i denne testen, er tilpasset det europeiske markedet, som vil ha fremovervendte seter og ikke bakovervendte, slik vi gjerne bruker i Norden.

– Vi har gjennomført 165 krasjtester med dette setet, og produktutviklin-

gen har kostet oss 16 millioner kroner, sier Lilleheil.

Som du kan se av tabellen, er det flere seter som får laveste karakter på kollisjonstestene. Et av dem, Teamtex-setet, får hard medfart i testrapporten.

– I kollisjonene ble setebeltes festepunkt revet ut og setet ble kastet rundt i bilen, heter det i testrapporten.

De ansvarlige bak testen, de europeiske testorganisasjonene ICRT og Eurotest, er så overrasket over den dårlige kvaliteten at de har utarbeidet en liste med krav til produsentene.

Det kreves blant annet mer forståelige instruksjoner og bedre beskyttelse ved sidekollisjoner.

Tre av setene, Boulgom-setene og Wavo, er allerede trukket fra markedet etter at våre tester avslørte at det er lett å låse låsen feil – slik at den går opp i en kollisjon.

Produksjonen av det spesielle låsesystemet er også stanset, og en ny og bedre lås kommer på markedet.

– Tester av det nye låsesystemet er allerede i gang, opplyser testansvarlig Henry Görlitz i vårt tyske søsterblad Stiftung Warentest.

Les mer! ►

Problem med standard-seter

Også bilbarneseter lages etter standard-størrelser. Men alle barn kommer ikke i standard-utgave.

Ingebjørg Haare i Askim, har en to år gammel sønn som er lang i ryggen. Det gjør blant annet at han må bruke klær for fireåringer.

Det er ikke noe problem, men å finne bilbarneseter med litt lengre rygger, er vanskelig.

– Selene er montert for langt ned, og sønnen vår blir sittende med bøyd rygg. Da han var ett år og 10 måneder, protesterte han så mye at vi bare måtte la ham sitte på pute med rygg. Men vi synes det er litt for tidlig, sier Ingebjørg Haare.

Hun forteller at flere har samme problem, og hun har sågar ringt HTS – som er et dominerende merke på det norske markedet.

– Men de var ikke engang interessert i å høre på problemstillingen, sier Haare.

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 52 bilbarneseter. Her presenteres de 25 som selges på det norske markedet.

SAMARBEID

Testen er et samarbeid mellom europeiske forbrukerblader, bilorganisasjoner og deres blader.

GJENNOMFØRING

Testen er utført vinteren og våren 2003 ved testanlegg i Tyskland og Østerrike. Det er kjøpt inn 13 eksemplarer av hver modell. Testene er gjort med følgende bilmodeller: Ford Fiesta, Mercedes E, Opel Zafira og VW Golf.

HVA ER TESTET

Sikkerhet og brukervennlighet er testet på en rekke punkter. Det er blant annet foretatt front- og sidekollisjoner. Sikkerhet teller 60 prosent av total karakteren, brukervennlighet 40 prosent.

KARAKTERGIVNING

De ulike delkarakterene er gitt på en skala fra 1 (dårlig) til 5 (meget bra) – og vektet slik det framgår av tabellen. Totalpoengsummen er beregnet på bakgrunn av dette.

LEVERANDØRER

Römer, Britax:
tlf: 22 52 17 30
HTS: tlf: 32 15 08 00
Maxi-Cosi, Teamtex:
tlf: 69 30 05 55
Bébé confort, Storchenmühle: tlf: 55 59 86 00
Concord, Graco:
tlf: 23 16 39 90
Play, Boulgom:
tlf: 66 76 09 00
Wavo: tlf: 31 29 75 00

Se hva som skjer i en fronkollisjon i 72 kilometer i timen. Testdukken i setet Boulgom kid komfort blir kastet fremover. Dette setet kommer dårligst ut i vår test – og er allerede trukket fra markedet.

Merket	Modell	Vektklasse	Pris kr.	Fronkollisjon	Sidekollisjon	Stabilitet	Hodestørrelse	Sikkerhet 60%	Risiko for fellbukk	Solehåndtering	Plassering	Bruksanvisning	Komfort	Brukenvennlighet 40%	Totalpoeng	Totalkarakter	
Vi tester bilbarneseter	Römer	Baby safe plus	0 – 13kg	1400	4	4	3	5	4	5	4	4	5	4	4	71	Bra
	Römer	Kid	15 – 36kg	1350	3	4	3	5	4	5	5	4	5	5	5	69	Bra
	HTS	BeSafe iZi Comfort	9 – 18kg	1900	3	4	4	5	4	4	4	4	4	4	4	63	Bra
	Maxi Cosi	Priori sps	9 – 18kg	1900	2	4	4	5	3	4	4	4	4	4	4	60	Middels
	Maxi Cosi	Priori xp	9 – 18kg	2400	2	4	4	5	3	4	4	4	4	4	4	59	Middels
	bébé confort	elios safeside	0 – 13kg	1700	4	3	3	5	4	3	3	3	3	4	3	56	Middels
	Graco	Autobaby m/base	0 – 13kg	1900	4	3	3	5	3	3	4	3	4	4	4	52	Middels
	Maxi Cosi	Rodi sps	15 – 36kg	1400	3	3	3	5	3	5	4	4	4	4	4	52	Middels
	bébé confort	Iseos safeside	0 – 18kg	3000	2	4	4	5	3	3	4	3	4	3	3	52	Middels
	bébé confort	Hipsos safe side	15 – 36kg	2000	3	3	3	5	3	4	4	4	4	4	4	52	Middels
	Storchenmühle	Space m/base	0 – 13kg	2000	3	2	5	5	3	4	4	4	4	4	4	51	Middels
	Concord	baboo X-line	0 – 13kg	1400	4	2	3	5	3	4	4	3	4	4	4	50	Middels
	Britax	Rock-a-Tot Deluxe	0 – 13kg	1400	3	2	3	5	3	4	3	3	3	4	4	50	Middels
	Britax	Eclipse	9 – 18kg	1800	2	4	3	5	3	4	4	3	4	4	4	49	Middels
	Play	Travel ²⁾	0 – 13kg	1300	4	2	2	5	3	4	4	3	4	4	4	45	Middels
	Britax	Eclipse Plus	0 – 25kg	2700	2	3	3	5	3	3	1	3	4	3	2	39	Under middels
	Britax	Cruiser plus	9 – 25kg	1000	2	3	3	5	2	5	4	4	4	4	4	38	Under middels
	Concord	Trimax X-line	9 – 36kg	1800	2	2	3	1	2	3	1	4	4	3	3	27	Under middels
	Britax	Trio	9 – 36kg	1500	2	2	1	1	2	3	1	3	4	4	3	23	Under middels
	Boulgom	Maxi Komfort	0 – 18kg	*	1	3	3	5	1	1	3	3	3	4	1	10	Dårlig
	Wavo	Fix	0 – 18kg	*	3	4	4	4	4	1	1	3	5	4	1	10	Dårlig
	Play	Autoplay ¹⁾	0 – 18kg	2000	1	4	3	5	1	4	3	3	4	4	4	10	Dårlig
	Teamtex	Safety Baby basic	0 – 18kg	1000	1	3	2	5	1	4	3	3	4	3	4	10	Dårlig
	Graco	Cosmic ³⁾	0 – 25kg	2500	1	4	2	5	1	3	1	3	4	4	2	10	Dårlig
	Boulgom	Kid Comfort	9 – 36kg	*	2	2	3	1	2	1	1	4	3	4	1	10	Dårlig

* Tatt ut av markedet etter at feil på beltespinner ble avdekket. ¹⁾ Evolution i Norge ²⁾ Supertravel i Norge ³⁾ Produsenten hevder at modellen som selges i Skandinavia, har en annen belteanordning enn det som er blitt testet.

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1–20 = Dårlig, 21–40 = Under middels, 41–60 = Middels, 61–80 = Bra og 81–100 = Meget bra.

Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst 1 = best i test

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Sikkerhetsingeniør Paulus Hubert monterer setet fra Britax rock a tot deluxe. I krasjtesten skjedde dette (bildet innfelt): Festet til bilens sikkerhetsbelte bak på setet, røk tvers av. Dette setet selges også i Norge.

Testen som kan redde liv

– Se på denne. Beltebeskyttelsen brakk i kollisjonen! Telefonkatalogen ville gitt like god beskyttelse, sier Paulus Hubert – og viser oss sitteputen, som heldigvis ikke selges på det norske markedet.

tekst GEIR RØED foto GEIR RØED og ICRT

SIRENENE ULER og varsellysene blinker inne i testhallen til den tyske bilorganisasjonen ADAC. I enden av den lange hallen står karosseriet til en Volkswagen Golf klar med to barneseter og to høyteknologiske barnedukker i baksetet.

Lyset dempes. Sekunder senere trykker testingeniørene på knappen, som sender karosseriet mot veggene i den andre enden av testhallen i 71,6 km/t.

Vi holder oss for ørene, og kniper øynene igjen. Selv om det bare er dukker. Dette kunne vært våre egne barn.

– Noen «dør» ja, sier en av testingeniørene tørt, etter at kollisjonen er et faktum.

Bak konklusjonene som Forbruker-rapporten presenterer i

testen på side 32, ligger et enormt arbeid. Forbruker-rapporten dro til den vesle byen Landsberg utenfor München for å få et lite innblikk. Her ligger nemlig testhallen til den tyske bilorganisasjonen ADAC. I vinter og vår har 8-10 testere jobbet med en viktig del av testen: kollisjonene.

Hvert sete blir montert i baksetet på karosseriet, som så blir sendt mot den spesialkonstruerte veggene. Ikke én gang, men opptil 13 – for hvert sete! Frontkollisjoner og sidekollisjoner, med dukker i forskjellige vektclasser.

I løpet av en dag rekker testerne 8-10 krasjtester. Det er et møysommelig arbeid. Mellom hver eneste krasj må bilens sikkerhetsbelter byttes ut. Mellom

annenhver krasj må bilens baksete skiftes.

Forskjell på liv og død

Kvaliteten på setene er forskjellen på liv og død. Da er det greit å få testet ut hvilke som er gode nok – og hvilke som ikke er det. I denne testen skulle det vise seg å være så alarmerende resultater, at vi allerede flere uker før planlagt, måtte ut og advare mot noen modeller som har en for dårlig lås (se forrige nummer av Forbruker-rapporten).

Hovedsakelig er seter som selges i Nord-Europa generelt av bedre kvalitet enn seter som selges i Sør-Europa.

– Se for eksempel på denne, sier sikkerhetsingeniør Paulus Hubert, og viser oss en sittepute fra et merke som ikke selges i Norge.

I kollisjonstesten brakk beltebeskyttelsen i isopor rett og slett av. Hadde det vært et levende barn, ville setebeltet boret seg inn i magen og gitt barnet store mageskader.

– En telefonkatalog ville gitt den samme beskyttelsen, sier Hubert.

Testerne gir klart uttrykk for at det på bilbarneseter og puter er store kvalitetsforskjeller på billige og dyre produkter.

– Noen produsenter tester produktene sine hos oss. De kommer igjen og igjen for at setene skal være så bra som mulig. Men det gjelder ikke alle, sier testingeniør Volker Sander.

Gode eller dårlige produkter, det er ikke lett å montere setene riktig.

– Ofte er bruksanvisningene altfor kompliserte og nesten umulig å forstå. Selv for oss, som har dette som jobb. Vi kan stå her opptil en halvtime og gruble. Tenk da på de stakkars foreldrene som gjerne har utålmodige unger, sier Paulus Hubert.

236 krasjtester

Samtalen vår blir avbrutt av sirenen, som varsler at det er klart for en ny krasj. Da gjelder det å holde seg unna bilens kjørebane!

Sekunder senere småløper herrene Sander og Hubert bort til karosseriet og snakker ivrig med de andre på testteamet. Når vi kommer bort, skjønner vi hvorfor. Det ene setet har løsnet fra festet.

Bak testen ligger det et møysommelig arbeid. Beltet skal være like stramt på alle testene, baksetet skal skiftes mellom annenhver krasj, skader i mageregionen på dukken skal undersøkes og dukkene må repareres på «sykestua».

I kollisjonen ble det kastet rundt i bilens kupé.

– Kom inn hit, roper testeren som er ansvarlig for film- og videoopptakene. Igjen og igjen spiller han av kollisjonen for oss. Det er forferdelig å se hva slags krefter som settes i sving i drøyt 70 kilometer.

– Standarden er egentlig 64 kilometer i timen. Men vi mener 71,6 er mer realistisk, sier Christoff Gauss, som er pressetalsmann ved ADACs testanlegg.

Han vinker oss med videre inn til det som kan kalles sykestua: Der hvor barnedukkene blir reparert og testet.

– Dukkene er avanserte. De har sensorer flere steder på kroppen som måler skadene. I hoderegionen, nakken og brystet. Og de er ikke billige, sier Gauss og smiler. – Drøyt 300 000 norske kroner per stykk.

Hver eneste krasjtest koster i tillegg 15 000 kroner. I løpet av denne testen ble det gjennomført 236 krasjer.

Men en virkelig bilulykke koster mye, mye mer. ♦

Slik sikrer du barnet ditt i bilen

Sikring av barn i bilen er en livsviktig oppgave. Men hvordan gjør vi det riktig?

- Det er bilførers ansvar å sikre barn under 15 år. Barn under fire år skal ha spesialtilpasset sikringsutstyr som netting, bilbarnesete eller pute.
- Barnesikringsutstyr skal være godkjent etter gjeldende norm, som er ECE R44-03. Men du kan fortsatt bruke utstyr etter den gamle normen, ECE R44-02.
- Bilbarneseter og bilputer er delt inn i vektklasser. Disse er:
 - Gruppe 0: 0-10 kg. (ca. 0-9 mnd)
 - Gruppe 1: 9-18 kg. (ca. 9 mnd-4 år)
 - Gruppe 2: 15-25 kg. (ca. 4-7 år)
 - Gruppe 3: 22-36 kg. (ca. 6-11 år)

Spedbarn kan også bruke bag med sikkerhetsnett over, eller babyseng. Ekspertene mener imidlertid bakovervendt sete er best.

Barn i alderen fire-sju år bør bruke sete med rygg- og hodestøtte. Pass på at beltet ligger riktig: Over skuldrene, og ikke inntil nakken.

Barn over sju år kan bruke pute.

- Ta med deg barn og bil når du skal kjøpe utstyr. Bare slik kan du vite at barnet ditt passer i setet, og at utstyret kan monteres riktig i din bil.
- Du kan godt kjøpe brukt utstyr, men utstyr som har vært utsatt for kollisjon, skal ikke brukes mer.
- Når du skal kjøpe barnesikringsutstyr, må du kreve at selgeren blir med deg ut i bilen og viser deg hvordan utstyret skal monteres.
- Velg gjerne seter som har illustrasjon av monteringen trinn for trinn på selve setet.
- Den vanligste årsaken til skader på barn som sitter i godkjent sikringsutstyr, er at utstyret monteres eller brukes feil.

For eksempel:

- Monteringsanvisningen er ikke fulgt nøye nok.
- Barnet sitter godt sikret i barnestolen, men barnestolen står løs i baksetet.
- For små barn sitter med kjøreretningen.
- Bilbeltet ligger under armen til

barnet.

- Barnet vokser, og bilbarnesetet må justeres etter hvert. En tommefingerregel er at barnets skuldre skal være i samme høyde som der hvor skulderbeltene kommer ut fra setet.
- Her i Skandinavia ønsker vi helst at barna skal sitte i bakovervendt sete til de er tre-fire år. Årsaken til det er at hodet er mye større og tyngre i forhold til resten av kroppen, og at muskulatur og beinbygning ikke er sterk nok til å tåle en kollisjon.
- Iso-fix er en ny standard for festing av barnestoler, som gjør det nesten umulig å montere setet feil: To klips på barnestolen skyves inn i to hull i baksetet, og et lite klikk forteller at den er ordentlig festet på karosseriet.
- Barnesete skal aldri plasseres i passasjeretete foran dersom det er airbag der.

Kilder: Trygg Trafikk, Paulus Hubert og Volker Sandner/ADACs testanlegg.

Ganske Perfekt System

Med GPS følger skremselshistorier om blanke skjermer og grunnstøtinger. Før kunne vi skyldte på amerikanske militære, nå er det som regel oss selv, elektronikken eller kartet som svikter.

68 poeng

6300 kroner skal Magellan ha for sin sjø-GPS Meridian Platinum som ikke tåler vann.

tekst KARI LIE foto SCANPIX og STIFTUNG WARENTEST

PARANOIA. USA har skutt opp en rekke navigasjonssatellitter, som gir posisjoner nøyaktige på meteren. Likevel kunne den som fulgte signalene, bomme på målet med 100 meter. Hvorfor? Fordi USA ikke ville dele på Global Positioning-systemet som GPS egentlig betyr, som de hadde satt opp til eget militært bruk. Urverket på satellittene ble stilt galt, slik at koordinatene ble feil. Siden 1. mars 2001 har signalene vært riktige.

– Men vi må ikke glemme at det finnes noen som kan slå systemet av eller tøyse med det, påpeker Frank Lauritzen, overingeniør i Kystverket.

Ingen garanti

Skulle det skje, har Norge sikret seg. Stasjoner kysten rundt regner om forvrengte signaler til korrekte DGPS. Akkurat nå stoler Lauritzen blindt på signalene fra de amerikanske satellittene.

– GPS er blitt like nøyaktig som radarene vi har. Men GPS er ikke sikkerhetsutstyr, poengterer Lauritzen.

– Skal du til Danmark i båt, trenger du både radar og VHF radio, sier han.

VHF står for «very high frequency» og det kreves sertifikat for å håndtere radioen. Radaren viser om du har trafikk midt imot.

Hull i kartet

Kart er et annet nødvendig hjelpemiddel på land og sjø, men kvaliteten på norske kart varierer. Landkartene er gjennomsnittlig 10 år gamle med en treffsikkerhet på fem (høyde) til 25 meter (horisontalt).

– Dette er relativ nøyaktighet. Forutsatt at man har stilt inn GPS-en riktig, får man absolutt nøyaktighet, forteller senioringeniør Atle Graff ved Kartografiseksjonen i Statens kartverk. Han mener nordmenn er teknofriker, som kjøper nytt utstyr uten å tillegne seg kunnskap om bruken.

– Jeg har opplevd folk som går i norske fjell med GPS-en stilt inn etter kartsystemer som brukes i Australia. Forhandlerne bør kunne gi brukerne bedre instruksjoner om hvordan innretningen fungerer, mener han.

På sjøkartene gjenstår en skik-

Sjø-GPS tåler ikke vann

Fabrikk	Modell	Pris	Vannlett	Navigering 30%	Kartkvalitet 10%	Brukervennlighet 30%	Batteriegenskaper 10%	Allsidighet 20%	Totalpoeng	Totalkarakter
Vi tester GPS-er	Garmin eTrex Vista	3849	ja	4	2	4	4	4	70	Bra
	Garmin eTrex Summit	2349	ja	4	*	4	5	3	70	Bra
	Magellan Meridian Plat.	6290	nei	4	5	4	4	4	68	Bra
	Garmin Nav Talk**	7998	nei	4	5	4	5	3	67	Bra
	Magellan Spor Trak Pro	4990	ja	4	5	4	4	4	67	Bra
	Garmin eTrex	1589	ja	4	*	4	5	2	66	Bra
	Garmin Geko 201***	1848	ja	4	*	4	4	3	65	Bra
	Garmin GPS 72	2149	ja	3	*	4	4	3	62	Bra
	Magellan Spor Trak	2690	nei	3	*	3	4	3	56	Middels
	Benefon ESCI**	8490	nei	2	3	3	4	3	48	Middels

¹⁾ Kvaliteten er testet på tyske kart. * Ikke mulighet for å kunne laste inn kart ** Med telefon *** Med spill

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1–20 = Dårlig, 21–40 = Under middels, 41–60 = Middels, 61–80 = Bra og 81–100 = Meget bra. Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst 1 = best i test 2 = bra kjøp

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Sjø-GPS-en fra Magellan tåler ikke vann, viser vår test, hvor den billigere, og tette, Garmin-GPS-en går til topps.

Funksjonene er det som skiller de jevnt over gode GPS-ene på markedet, så du må vite hva du trenger. En billig? En vanntett? En som tyner batteriene? En som lagrer kart, eller viser nøyaktig hvor høyt du har klatret? Kanskje du bare vil ha GPS som tilleggsfunksjon på for eksempel mobilen?

Ikke vanntett

I vår test kommer åtte av 10 mottakere godt ut, de får mellom 62 og 70 poeng av 100 mulige. Testvinner er Garmin, med eTrex-modellene Vista og Summit. GPS-traveren Magellan skviser seg inn på en tredjeplass. Magellans Meri-

dian Platinum er uovertruffen på de inkluderte kartene, og har mange datafunksjoner. Så koster den også 6290 kroner, 2451 kroner mer enn testvinner. Meridian Platinum har installerte sjøkart, den flyter og er tydelig beregnet for seiling. Men: Hva hjelper det når den ikke tåler vann? Magellan-GPS-en var den eneste av de håndholdte GPS-ene som ikke virket etter å ha blitt droppet i vann, til tross for at det er oppgitt at den er vanntett. Også Magellans Spor Trak Pro ga seg etter fall mot gulv, og laboratoriet ser ikke bort fra at det skyldtes den forutgående vanntesten.

Tilleggstjeneste

GPS-mobilene var heller ikke vanntette, men det ble heller ikke hevdet på forhånd. Av de to utra-

GPS-en plasserer Mick Rasmussen på kartet, nærmere bestemt muren på Akershus festning.

kelig oppdatering. Mens satellittene forholder seg til WGS-gradnett (World Geodetic System), har noen sjøkart 100 år gamle målinger på norsk gradnett. Spesielt fra Nordland og nordover kan ny GPS på gammelt kart gi inntil 600 meter feil posisjon. Kartverket lover nøyaktige sjøkart innen 2008. ◆

Garmins eTrex Vista og Summit topper GPS-testen.

70 poeng

70 poeng

test fakta

PRODUKTER

10 GPS-mottakere deriblant to mobiltelefoner med GPS-funksjon, ble testet.

SAMARBEID

Testen er utført av Stiftung Warentest i Tyskland, nærmere bestemt Akustik-Labor i Berlin.

GJENNOMFØRING

Testen er gjennomført i mars 2003.

HVA ER TESTET

Navigering, presisjon på 10 utvalgte kartpunkter, batterivarighet, brukervennlighet, tilleggsfunksjoner, vanninntrenging, mm. er testet.

KARAKTER

De ulike delkarakterene er gitt på en skala fra 1 (dårlig) til 5 (meget bra) og vektet slik det framgår av tabellen. Totalkarakteren er beregnet på bakgrunn av dette.

LEVERANDØRER

Garmin: Belanor AS, tlf: 69 26 90 44
Magellan: Semitronic AS, tlf: 22 80 49 20
Benefon: Tele Scan AS, tlf: 69 24 16 00

På rett kurs

Om GPS er gresk for deg, ikke fortvil. Mick Rasmussen, primus motor for kunnskapssiden gps.no på internett, har følgende tips med hensyn til bruk og ikke minst, kjøp:

Før kjøp:

- Skal du markere fiskevann eller ha GPS i tilfelle tåke, trenger du verken den dyreste eller mest avanserte mottaker. Definer hva du skal bruke GPS-en til og hvor mange penger du vil bruke. Tilleggsfunksjoner øker prisen.
- Ferdes du på sjøen, er det fint om GPS-en er så nøyaktig som mulig. Da kan det være lurt å finne en mottaker som støtter EGNOS, satellittene ESA skjøtt opp for noen år siden. Disse korrigerer GPS.
- GPS med elektronisk kompass vil vise retning uansett, de uten, krever bevegelse før de angir himmelretning.
- Vil du vite nøyaktig høyde, for eksempel i fjellet, trenger du barometer-funksjon.

Brukertips:

Korrekt GPS krever riktig innstilling.

Gå til «oppsett» eller «set up» og tilpass:

- Språk, slik at du forstår funksjonene.
- Gradnett, som regel UTM, på sjøen varierer det.
- Kartdatum. Hele GPS-systemet bygger på WGS84, noen sjøkart ED50. Du finner vanligvis opplysning om kartdatum på kartet.
- På land stilles måleenheten metrisk, på sjøen nautisk.
- GPS-en viser din posisjon på jorda. Nordlig og østlig himmelretning angis med en bokstav, og de første tallene oppgir hvilken sone du befinner deg i. Første tall angir 100-kilometersone, deretter 10-kilometersone og det siste tallet viser meter.
- Koordinatene overføres du til kartet. Trekk en horisontal linje for nord-koordinatene og en vertikal linje for øst-koordinatene, du befinner deg der linjene krysser hverandre. Nå kan du sette ut en kurs eller lagre veipunkter.
- Vær obs på at GPS-en kan reagere tregt i sterk kulde. I kaldt vær tømmes dessuten batteriene raskere for krefter.
- Ha alltid med kart og kompass.

disjonelle GPS-mottakerne er mobiltelefonen fra Garmin, Nav talk, den som hevder seg i toppen. Den har auto-routing som spesialitet, det vil si at den kalkulerer reiseveg og gir beskjeder underveis, enten via øretelefonen eller via displayet. Benefons modell har derimot et kartsystem som er tidsslukende, testtaperen er heller ikke nøyaktig nok i å oppgi posisjon.

Rimelig og god

Testens billigste håndholdte GPS er Garmin eTrex. Den varer lengst av alle på de samme batteriene, er vannrett, knallgul (lett å finne), men den gir ikke mulighet til å laste inn kart, og lagrer bare én rute av gangen. Testvinner Garmin eTrex Vista kan lagre kart til-

svarende 23 megabyte, den har den høyeste oppløsningen på bildet i displayruten, og er lettest å håndtere. Den og eTrex Summit er velegnet for fjellturen, siden de har innebygd elektronisk kompass, barometer og lufttrykkmåler.

Dill

Når det gjelder GPS, er det nesten ingen grenser for funksjonalitetsvariasjoner. For deg som liker duppeditter, kan det jo være artig å se hva du får på kjøpet. Flere GPS-er har PC-kabel, andre har medfølgende CD-rom, kalkulator og spill. Noen finner venner (Benefon) eller lyder stemmen din. Det er en jungel der ute, velg en GPS som hjelper deg å finne fram.

TRÅ TIL!

Fjellstøvlene er solide, og fjellvandrerne er svært godt fornøyd med støvlene. Det viser vår store og omfattende test av fjellstøvler.

research og tekst **GEIR RØED** og **SVEN MOE BJØRNSON**
foto **MORTEN HOLM** og **GORM KALLESTAD, SCANPIX**

VI GÅR OG GÅR.

Og går. På en tredemølle på Sintefs laboratorium i Trondheim, går Hans Bøhle Aarhus i marsj på 5,4 kilometer i timen i tre graders stigning. Laboratorietemperaturen er 18 grader, slik det gjerne er på fjellet en varm sensommerdag.

Samtidig, på den tropiske øya Réunion i det indiske hav, sliter Synnøve Gjerholm seg gjennom den tettvokste regnskogen i sine Scarpa-støvler. Det er varmt og høy luftfuktighet.

Tekstilingeniør Kirsi Laitala på Statens institutt for forbruksforskning, ser ingen regnskog fra sine lokaler i Oslo. Derimot må hun passe på at gåmaskinen gjør det hun har programmert den til. I denne Petter Smart-liknende maskinen må hver eneste fjellstøvel gå flere tusen steg. Holder sålene?

Grundighet er stikkordet i denne testen av åtte fjellstøvler som selges på det norske markedet. Fjellstøvlene er satt på harde prøver. Men ingen av dem faller

gjennom eller viser seg å ha dårlige egenskaper, selv om det er få som er gode både på fjellet og i marka.

Ikke på et eneste kriterium mener vårt testpanel at støvlene er dårligere enn middels. Støvlene er solide, vanntette, de har god pusteevne og tørkeevne – og de virker å være holdbare.

To av støvlene – Scarpa og Crispi – får total karakteren «Meget bra». De seks andre får nest beste karakter.

Lange dagsmarsjer

– Scarpa-støvlene var fantastiske, sier Synnøve Gjerholm. Hun var en av 10 fjellvante og aktive mennesker som i vinter og vår testet fjellstøvlene i praktisk bruk. Synnøve tok med seg Scarpa-støvlene til tropene, og gikk en sjudagerstur i tett regnskog og vanskelig vulkansk terreng.

– Jeg prøvde støvlene før jeg dro. Og alt fra begynnelsen, synes jeg de var behagelige. Myke og gode – og ikke stive rundt ankelen.

Synnøve og hennes turkamerater hadde dagsmarsjer på ni-ti og opp mot elleve timer.

– To av dagene regnet det voldsomt, og støvlene ble skikkelig våte. Men neste dag var de tørre igjen!

– *Noe du ikke likte?*

– Innersålen kunne vært en tanke tykkere. Fotbladene ble litt slitne.

Kun for marka-bruk

Selv om egenskapene og kvaliteten på fjellstøvlene jevnt over er god, er det likevel mye å ta hensyn til når du skal velge fjellstøvler. Det viktige er hva du skal bruke fjellstøvlene til, og at du finner støvler til din fot. Skal du gå i høyfjellet, i fjellet eller bare i marka? Selv om alle støvlene blir solgt og markedsført som fjellstøvler, er det ikke alle som egner seg for røff fjellbruk, ifølge vårt testpanel.

Spesielt gjelder dette G-sports eget merke Garmont, men til dels også Alfa, Merell, og La Sportiva.

Bare to av støvlene i vår test er typiske høyfjellsstøvler, som ikke egner seg så godt for markabruk. Det er testvinneren Scarpa, samt Lowa.

Fjellstøvler er ikke et produkt selv den mest aktive fjellvandreren kjøper hvert år. Fjellstøvler skal vare i flere år. Derfor er det svært viktig å velge et par som passer til nettopp dine bein – og din måte å gå på.

Samtidig er fjellstøvler et produkt som ofte må gås inn. Vårt testpanel har i løpet av vinteren og våren gått mil etter mil i nær-området, til og fra jobb, og på

Fabrikat /modell	Pris (kr)	Vekt én støvel str. 44 (g)	Komfort	Fjellbruk	Markabruk	Detaljer	Ifg. brukerpnelet Påsestøvlene	Pusteevne	Høyde på oppe tek- membran	Vannnettthet	Vanninntrengning i læret	Holdbarhet	Tørkeevne	Styrke på lisserokker og snorer/moger	Totalpoeng	Total karakter	
																	Brukerpanelets dom
			12	14	6	8		10	5	5	5	5	20	10	5		
Scarpa Ladakh (h)/Hekla (d)	2600	938 g	4	4	3	4	Fjell	5	4	5	4	5	4	4	4	84	Meget bra!
Crispi Beseggen	1900	895 g	4	4	4	4	Fjell	5	3	5	4	5	4	4	82	Meget bra!	
La Sportiva Tibet (h)/Tibet Lady (d)	1800 ²⁾	796 g	4	4	5	4	Marka, lett fjellbruk	5	4	5	4	4	3	3	78	Bra	
Lowa Sarek GTX	2100	944 g	4	4	2	3	Fjell	5	5	5	5	5	4	4	78	Bra	
Merell Denali GTX	1600 ¹⁾	814 g	4	3	4	4	Marka, lett fjellbruk	5	4	5	4	4	4	4	75	Bra	
Garmont Syncro GTX III	1400	815 g	4	3	4	4	Marka	4	3	5	4	5	4	4	72	Bra	
Alfa Walk King (h)/Walk Queen (d)	1900	921 g	4	4	4	4	Marka, lett fjellbruk	4	4	5	4	4	3	4	72	Bra	
Viking Moose	1700	864 g	4	4	3	4	Marka, fjell	4	4	5	3	4	3	3	71	Bra	

¹⁾Pris fra Sportshuset, Storo ²⁾Pris for Nubuk-versjonen d=damer, h=herrer

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1–20 = Dårlig, 21–40 = Under middels, 41–60 = Middels, 61–80 = Bra og 81–100 = Meget bra.

Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst 5 = best i test 5 = bra kjøp

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Hans Bøhle Aarhus og Knut Ragnar Austreng (bakerst) gikk i marsjert på tredemøllene – slik at vi kunne måle støvlenes fukttransporterende evne.

ferieturer. Dermed har vi vært sikret at støvlene har vært inngått ved vurderingen.

Fikk vondt i beina

En av deltakerne i testpanelet, Line Andersen, fikk erfare hvor feilaktig et førsteinntrykk kan være. Den fjellvante lederen i Naturvernforbundet i Oslo, syntes G-sports Garmont-støvler føltes gode da hun prøvde dem i butikken.

– Men etter å ha gått i 20 minutter, fikk jeg rett og slett vondt i beina.

Under testpanelets evaluering i Nordmarka, gikk hun tur med Garmont på det ene beinet, og beste kjøp-støvlen Crispi på det andre beinet.

– Da kjente jeg forskjell! Crispi-støvlen var som integrert i beinet mitt, og det er jo deilig på lange fjellturer, sier Line Andersen.

Line går turer både i marka og i høyfjellet. Hun har mange ukesturer med sekk og sovepose bak seg.

– Da er det du har på beina avgjørende. Enten turen varer én time eller 10, er det en pine med dårlige sko eller støvler. En gang lånte jeg sko. De var så vonde at jeg måtte gå barbeint. Det var ikke moro, spesielt fordi det var lemen-år, og masse lemen som spratt rundt meg!

10 fjellvante mennesker tråkket i vei for Forbruker-rapporten. Her tre av dem: Finn Dag Hjelseth, Kirsten Hage og Carl Peter Tønseth.

Støvleråd

- Vurdér bruken. Skal du gå mest i marka, eller skal støvlene brukes til ukesturer med oppakning?
- Gå i butikken på ettermiddagen/kvelden. Da er beina mer opphovnet. Kjøper du fjellstøvler om morgenen, vil du ende opp med å kjøpe for små støvler.
- Kjøp i butikker hvor du får gode kjøpsråd og god hjelp. Unngå 20-åringen som selv bare står på skateboard!
- Prøv med den typen sokker du skal bruke på tur – ikke med de svarte kontorsokkene. Husk at fjellstøvlene er godt isolert. Ikke bruk for tykke sokker.
- Gå med støvlene fram og tilbake i butikken. Gå i trappene, be om å få låne en tung sekk og gå med den. Spør gjerne om å få gå ut på gaten en tur. Hvordan er ankelstøtten? Hvor stiv er sålen? Et tips vi har brukt, er å velge støvler hvor du får plass til en finger bak hælen når du står oppreist, samtidig som tærne er presset helt fram. Er ikke lengden riktig, vil du enten få problemer med tærne, eller få gnagsår. Bruk god tid!

Kilder: Forbruker-rapportens brukerpånel, La Sportiva.

Kraftfottøy

Scarpa

Testvinneren! En meget bra fjellstøvel som er grei i lavlandet. Meget god på foten, og den holder deg støtt selv med tung sekk. Meget gode tekniske egenskaper, men støvelen er svært dyr!

Crispi

Testens beste kjøp. Solid fjellstøvel som også er god i marka. Falt i smak selv hos de mest garvede fjellvandrere i testpanelet. Bra tekniske egenskaper, bortsett fra at litt lav høyde på gore tex-membranen kan gjøre deg våt på føtterne raskere enn en høyere støvel ville gjort.

La Sportiva

Mye for pengene for de som ønsker en støvel som er bra til lett fjellbruk og meget bra i marka. Verdt å prøve for de som har smale føtter. Middels resultat for tørkeevne og styrke på lissekroker trekker ned.

Lowa

En bra støvel som passer best til høyfjellbruk. I marka blir den for stiv og tung. Meget bra tekniske egenskaper – dette er kvalitet tvers gjennom! Men det koster.

Merell

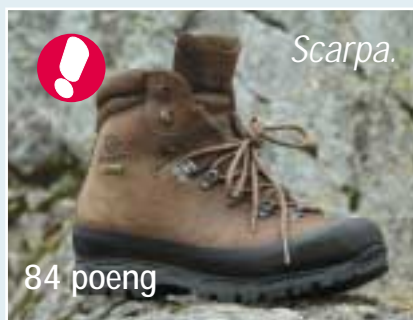
En bra og lett støvel som er best egnet til markabruk og dagsturer i lett fjellterreng. For dårlig ankelstøtte til de tyngste bøkene i ulendt terreng. Gode tekniske egenskaper, spesielt på pusteevne og vannetthet.

Garmont

Dette er G-sports egen modell, som selges rimelig. Men den egner seg ikke for lange fjellturer. Mer en støvel for marka, hvor den føles lett og god på beina (dog ikke for alle, se artikkel). Ny modell i år med egen såle (de andre støvlene har vibram-såle). Bra tekniske egenskaper, men noe lav høyde på den vannrette membranen trekker noe ned.

Alfa

Skuffende resultat for denne norskproduserte storselgeren. Likevel en bra støvel både til marka og til lette turer på fjellet eller på vidda. Til de mest krevende turene er ankelstøtten for svak i forhold til for eksempel Crispi Beseggen. Gode tekniske egenskaper, men middels tørkeevne trekker ned.

Viking

Testens dårligste – med knepen margin. Bra og stødig, men vi fikk ikke den helt gode gåfølelsen. Trekker vann inn i læret, og blir derfor tung. At den heller ikke har bra tørkeevne, gjør ikke saken bedre. Lissekrokene og snøringene kunne vært mer solide. Kombinasjonsstøvel som passer både i marka og på fjellet.

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet åtte fjellstøvler som er blant de mest solgte i Norge. Hovedvekten er lagt på støvler som anbefales til fjellbruk – gjerne over flere dager. Alle støvlene er i lær, og har vannrett gore tex-membran.

SAMARBEID

Testen er utført av Forbruker-rapportens testavdeling i samarbeid med Statens institutt for forbruksforskning (Sifo), som har gjort de fleste tekniske målingene. Sintef Unimed i Trondheim har undersøkt støvlens fukttransporterende evne (pusteevne). Et brukerpanel på 10 personer med til dels lang fjellerfaring, har vurdert tre par støvler hver.

GJENNOMFØRING

Testingen er utført vinteren og våren 2003 på til sammen sju eksemplarer av hver modell.

HVA ER TESTET

Hver støvel er vurdert av tre personer som har foretatt subjektive vurderinger av komfort (passform, gnaging, hvordan de føles på beina, etc.), fjellbruk (ankelstøtte, gripetak, stivhet, støtdemping og gåfølelse på ulendt underlag), markabruk (vekt, allsidighet, gåfølelse på mykt underlag og utseende) og diverse detaljer (inngåing, pusteevne, lissekroker og snøringer, sømmer, polstring, inner- og yttersåle, samt inner- og yttermateriale).

Sifo har målt vekt, dimensjoner, vannetthet, vannabsorpsjon, tørkeevne, slitasjemotstand på inner- og yttermateriale, samt styrke på lissekroker og snøringer. De har også vurdert spesielle positive og negative detaljer.

Sintef Unimed har undersøkt fukttransport (pusteevne) etter en egenutviklet fysiologisk metode. Tre forsøkspersoner har gått på tredemøller og vurdert støvlens egenskaper, samtidig som fuktigheten har blitt registrert mellom foten og sokken og mellom sokken og støvelen for å kunne fastslå hvor mye svette som unnslipper.

KARAKTERGIVNING

De ulike delkarakterene er gitt på en skala fra 1 (dårlig) til 5 (meget bra) – og vektet slik det framgår av tabellen. Vi har blant annet valgt å la fjellbruk telle mer enn markabruk. Totalpoengsummen er beregnet på bakgrunn av dette, samt på enkeltmerknader fra Sifo.

LEVERANDØRER

Scarpa: Stibolt, tlf. 66 90 76 80
Crispi: Crispi Norge, tlf. 67 17 62 70
La Sportiva: Atello as, tlf. 32 25 21 00
Lowa: ST-Sport, tlf. 61 26 31 50
Merell: Finn Rødby Agenturer, tlf. 67 10 44 80
Garmont: Gresvig AS, tlf. 23 35 85 00
Alfa: Alfa Skofabrikk, tlf. 61 33 69 00
Viking: Viking Fottøy A/S, tlf. 22 07 24 00

Kjøp sakte – løp fort

Nike Air Pegasus er vinneren av denne ferske testen av løpesko. Den er smidig og komfortabel, og går ikke lett i stykker. Ikke er den dyrest heller. Men før du løper og kjøper, bør du bli kjent med dette fenomenet: pronasjon.

tekst ELLEN MORLAND foto SCANPIX og ICRT

Fabrikkat	Modell	Pris	størrelse	Vekt g	Mann/Kvinne/Unisex	Holdbarhet U/ennorm sole	Lisser	Samlet holdbarhet 30%	Komfort 35%	Slidstikkerhet 5%	Bruktstest 30%	Totalpoeng	Total karakter
Nike	Air Pegasus	1000	42	694	M	5	5	5	4	3	4	73	Bra
Reebok	Premier Stability DMX	1099	42	827	M	5	5	4	4	4	3	71	Bra
Asics	Gel-Kayano IX	1699	42	728	M	5	5	5	3	4	4	70	Bra
Nike	Skylon	1100	42	564	U	4	5	4	4	5	4	70	Bra
Adidas	A_Twin Strike	1500	42	824	M	5	5	5	3	4	4	69	Bra
Mizuno	Wave Creation 4	1599	42	715	M	5	5	4	4	3	4	69	Bra
Asics	Gel-1080	999	42 1/2	649	M	5	5	4	3	4	4	68	Bra
Nike	Structure Triax	1200	42	738	M	5	5	4	4	4	4	68	Bra
Nike	Air Kantara	1600	42	757	M	5	5	5	3	4	4	65	Bra
Reebok	Premier Lite	899	42	685	M	5	5	4	4	4	3	64	Bra
Reebok	Premier Versatility DMX	799	42	716	M	5	5	4	4	4	4	64	Bra
Puma	Complete Extol II	1100	42	671	M	5	5	3	4	3	4	63	Bra
New Balance	M 716 NS	999	42	695	M	5	5	4	4	4	4	63	Bra
Brooks	Glycerin	1099	42	642	K	5	5	4	3	3	n/a	63	Bra
New Balance	830	1099	42	579	U	5	5	3	4	4	4	62	Bra
Asics	Gel-Kumo	1199	42	722	M	5	5	4	3	4	4	62	Bra
Mizuno	Wave Maverick 2	999	42	700	M	5	5	4	3	4	4	61	Bra
Adidas	Supernova Control	1000	42	667	M	4	5	3	4	4	4	61	Bra
New Balance	M855	1199	42	796	M	5	5	4	3	4	3	60	Middels
Mizuno	Wave Mercury 3	1299	42	662	M	5	5	3	4	3	4	60	Middels
Adidas	Response Control	900	41 1/2	615	M	5	5	3	4	4	4	60	Middels
Brooks	Adrenaline GTS IV	1199	42	657	M	5	5	4	3	4	4	60	Middels
Asics	GT-2080	1199	42	644	M	5	5	3	4	4	4	59	Middels
Nike	Shox NZ	1700	42	706	M	5	5	4	4	3	3	56	Middels
Saucony	Grid Scorpion	999	42	701	M	5	5	4	3	2	3	56	Middels
Reebok	Allegra	699	42	768	M	5	5	4	3	4	3	56	Middels
Puma	Complete Pryde Plus	1000	42	656	M	4	5	3	4	3	3	56	Middels
Asics	Gel-Cumulus IV	999	42	654	M	5	5	4	2	4	3	54	Middels
Adidas	Supernova Cushion	900	42 2/3	753	M	5	5	2	4	4	4	30	Under middels

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1-20 = Dårlig, 21-40 = Under middels, 41-60 = Middels, 61-80 = Bra og 81-100 = Meget bra.

Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst 1 = best i test

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

HELE 29 MODELLER fra kjente produsenter av løpesko har denne gangen gjennomgått prøvelsene i testlaboratoriet. Nike havner i teten med to modeller: Air Pegasus og Skylon. Men også Adidas, Reebok og Asics er representert i teten. Det er verdt å merke seg at de også har modeller som må finne seg i stampelet som testtapere. Derfor er det ikke nok å huske navnet på produsenten når du skal ut og handle.

I grunnen er det en hel vitenskap å finne riktig løpesko. Løpesko er for alle som trener på asfalt, grus og noen ganger i skogen. Jogger du bare i skogen, skal du over i en annen kategori: terrengsko. De har ikke så mye støtdemping, og har en røffere overdel.

På Löplabbet

Å være hos Löplabbet, føles litt som å være i et laboratorium. Her er det tredemøller med mulighet for videofilming av dine løpende føtter. Her finnes plastmodeller av føtter med forskjellig fasong, og ekspeditører med en svært seriøs mine som forklarer kundene om skoens egenskaper.

Et viktig tema når du kjøper

Tre beste:

Nike Air Pegasus

Stabil, komfortabel, fleksibel og myk. God ventilasjon oppå, men sidepartiene sperrer litt for utluftningen. God støtdemping, noen av brukerne mente støtdempingen kan bli for heftig, og at skoen ikke takler glatt underlag godt nok.

71 poeng

Reebok Premier Stability DMX

Innersålen kan absorbere fuktigheten godt, virker likevel litt klam. Sko for universal, tung løper. Støtdemping beregnet for personer over 80 kg, god komfort, fleksibel såle.

Asics Gel-Kayano IX

Tungens plassering reduserer mobiliteten i midtre del av skoen, akseptabel ventilasjon, god støtte ved pronasjon. Hælen kan bli hard for tung løper. Komfortabel sko som blir enda bedre etter vask, god hygiene, godt veigrep på tørt føre, men dårlig på glatt jord og gress. Noe oppbygget.

70 poeng

løpesko, er pronasjon. Daglig leder Stian Haslerud ved Löplabbet, forklarer at det er navnet på den rullebevegelsen foten får når den treffer bakken. Ytterkanten av hælen treffer underlaget først, og tyngden flytter seg fremover til innersiden av forfoten, altså diagonalt over fotbladet. Men mange har større eller mindre feilstillinger i foten som gjør at ankelen heller for mye innover. Da blir denne bevegelsen annerledes, og man trenger en sko med ekstra støtte under fotbuen: en pronasjonssko.

Det er ikke nok å prøve løpeskoene på i butikken. Først når du løper med dem, vil en trenet ekspeditør se hvor mye og på hvilken måte du eventuelt pronerer. Det kan også være lurt å ta med de gamle løpeskoene. De vil røpe mye om din løpestil.

Stiv eller myk?

Fordi våre forskjellige føtter har forskjellige behov, er det ikke nødvendigvis den mykeste, letteste og mest støtdempende løpeskoen du skal velge. Dette er ofte de dyreste skoene, og regnes som toppmodellene. Pronasjonssko er stivere på grunn av oppbygningen og har

derfor mindre støtdemping. Hvor tung du er, har også mye å si for hvor stor grad av støtdemping du bør ha. En lett person trenger en sko med mindre støtdemping enn en tung person.

I testen finnes løpesko for føtter med pronasjon, og for normale føtter. Ekspertpanelet har vurdert om hvorvidt skoene som er spesielt beregnet for de med pronasjon, fungerer etter hensikten.

Juling

Testresultatene i den tekniske delen av løpesko-testen, er basert på fire kriterier: slitestyrke, komfort, brukernes dom og ekspertenes vurderinger. Tre personer har løpt 150 km hver med skoene, og deretter gitt sine kommentarer.

Testen gir oss derfor verdifull informasjon om for eksempel holdbarhet. I laboratoriet har modellene blitt bøyd for å måle elastisitet, revet og slitt i for å sjekke hvor fort de går opp i limingen, og utsatt for belastning innvendig for å se hvor fort det blir hull i innerføret og sålen.

Lissene er røsket i, men lisseshullene holdt seg i posisjon på alle modellene. Yttersålene opplevde

Tre dårligste:

Puma Complete Pryde Plus

Blant de få i testen der sålen absorberer så mye fuktighet som forventet. Yttersålen blir fort slitt, skoen er stiv, har dårlig støtdemping i forpart. Bakparten kan forstyrre akillessenen hos noen. En oppbygd pronasjonssko.

56 poeng

Asics Gel Cumulus IV

Er i stiveste laget som også de andre Asics-modellene i testen. Opplevs ukomfortabel, har ikke god nok ventilasjon, er ustabil og passer best for medium og tung løper.

54 poeng

Adidas Supernova Cushion

Ukomfortabel for store føtter, middels støtdemping, middels ventilasjon. Skoen skåret dårlig på testen av yttersålenes slitestyrke.

30 poeng

nærkontakt med slipepapir, og mange av modellene ble fortere slitt enn forventet.

Sko med innersåle som kan tas ut, fikk pluss i marginen. Om innersålen absorberer fuktighet godt nok, ble også testet.

Samtlige modeller tar i det store og det hele rimelig godt vare på foten, konkluderer det belgiske testlaboratoriet.

God investering

I pris ligger modellene mellom 800 og 1700 kroner. Den dyreste, Nikes spesielt fancy Shox-modell med en helt ny type støtdemping, kommer et stykke ned på resultatlisten. Testvinneren Air Pegasus koster 1000 kroner. Jogging er den billigste formen for trening som finnes. Gode joggesko er derfor en god investering.

Joggesko du finner i butikken, kan ha blitt laget hvor som helst i verden. Vil du kjøpe sko fra en produsent som tar hensyn til miljø og menneskerettigheter? Bla om! ▶

Dette kjennetegner en god joggesko:

- Tuppen skal stikke litt opp for å unngå slitasje.
- Forparten skal peke litt oppover for å medvirke til den rullende bevegelsen foten får ved jogging.
- Tærne må ha god plass.
- Overdelen av skoen må puste og slippe ut fuktighet.
- Snøringen må gi stabilitet til foten, men ikke frarøve tærne friheten.
- Skoen må ta vare på hælen og vristen på en komfortabel og fast måte.
- Overkanten på skoen må være så lav at den ikke forstyrrer akillessenen og ankelkulen.
- Den innvendige sålen bør absorbere fuktighet og skal kunne tas ut.
- Hælen bør være konstruert slik at den tar av for slag.
- Den ytre sålen må kunne motstå slitasje.
- Mønsteret under sålen må gi godt grep på forskjellige underlag.

Løper fra ansvaret

Løpesko produseres stort sett i Østen. Adidas har best kustus på sine underleverandører, viser resultatet av den etiske delen av løpesko-testen.

MED PRODUKSJON i land med svakere rettigheter for individet, kommer spørsmålene og noen ganger stygge avsløringer opp. Har slavearbeidere sydd skoene jeg så selvtilfreds spretter rundt i marka med? Er det blitt brukt materialer som forurenser, og gjør barn syke?

Spørsmålet om hvor mye ansvar bedrifter skal ha for hvordan produksjonen påvirker miljø og mennesker, er et hett tema. Temaet kalles Corporate Social Responsibility (CSR), og oversettes til «Bedriftens ansvar» på norsk. De fleste er enige om at bedriftene har et slikt ansvar, også for at underleverandører i fjerne land driver virksomheten etter visse normer.

Denne testen av løpesko er den tredje i rekken av produkttester (tidligere jeans og mobiltelefoner) som Forbruker-rapporten presenterer, som også har en etisk del.

Alle produsentene er blitt stilt en rekke spørsmål om arbeidsforhold, miljøvern og sosiale forhold på produksjonsstedet. Frivillige organisasjoner og andre kilder som kan ha noe å fortelle, har blitt lyttet til. Hvor god informasjon som gis i årsrapporter og på nettsidene, har hatt betydning for testresultatet.

Ulik åpenhet

Resultatene viser at Adidas har mest å være stolt av. Også Nike, Puma, New Balance og Reebok jobber aktivt for å følge opp sine underleverandører. New Balance og Reebok er like gode som vinnerne til å gi informasjon og på sosiale hensyn og det som gjelder arbeidernes rettigheter. Miljøspørsmålet gir New Balance gode karakterer.

Resten av selskapene er de store synderne i denne testen. De gir ut lite informasjon om sin virksomhet, og har vært uvillige til å samarbeide med testbyrået. Løpesko fra disse produsentene sammen med alle løpesko av ukjent merke, produseres trolig under kritikkverdige forhold, antydes det.

De som har samarbeidet, har oppnådd varierende resultater. Her har testerne møtt et dilemma. Skal de svakeste bli hengt ut som test-tapere, mens de som har boikottet testen, slipper negativt fokus?

Aksjoner

Dette er et dilemma som ikke minst Nike har erfart. For noen år siden ble avskrekkende forhold ved Nike-fabrikkene avslørt, og fulgt av boikottaksjoner. Nike gjennomførte flere runder med opprydning overfor underleverandørene. Likevel har flere års fokus gitt kritikerne stadig nye negative forhold å sette fingeren på. Resultatet er at Nike nå er blant de flinkeste i klassen. I testen blir det påpekt at de selskapene som har hatt mest press på seg fra offentligheten, er de som er best på etikk.

Etterlyser forbrukerpress

I Norge jobber Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og LO iherdig med CSR.

– Vi forventer at norske bedrifter holder seg unna leverandører som er useriøse, sier Vidar Lindfjeld i NHO, som tror på at bedriftene frivillig skal finne løsninger i forhold til sine underleverandører.

LO legger vekt på å få på plass bindende avtaler om hvordan bedrifter skal oppføre seg.

– Frivillighet er ikke nok. Bedriftene bør binde seg og også finne seg i å bli kontrollert, sier Karin Beate Theodorsen i LO. ♦

Den etiske vurderingen av løpeskoprodusentene har blitt foretatt på grunnlag av åtte spørsmål som gjelder bedriftens innsats for å ta vare på miljø, arbeidernes rettigheter og bedriftens informasjon om seg selv. Hvert svar ga poeng. Vi har valgt å dele resultatene i tre samlekarakterer for hvert tema: ↑ og ↓, men viser også samlet poengsum. 24 er maks oppnåelig poeng.

↑ = Foregangsbedrift ■ = Midt på treet-bedrift ↓ = Etternøler

* Nike har fått ↓-stempel for bedriftens åpenhet fordi de ikke har svart på testens spørsmål. På grunn av en pågående rettsak mot selskapet, gir de av prinsipielle grunner ikke ut ny informasjon.

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

	Fabrikkat	Miljøhensyn	Sosiale- og arbeidsforhold-rettigheter	Bedriftens åpenhet	Totalpoeng
Adidas	■	■	↑	■	21
Nike	↑	■	■	↓*	17
New Balance	■	■	■	■	17
Reebok	■	■	■	■	16
Puma	■	■	■	■	15
Asics	■	■	↓	↓	7
Mizuno	■	↓	↓	↓	3
Saucony	↓	↓	↓	↓	3
Brooks	↓	↓	↓	↓	0

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 29 modeller løpesko for treningsbruk.

SAMARBEID

Testen er utført på oppdrag av den europeiske testorganisasjonen ICRT for europeiske forbrukerblader, i Norge kun Forbruker-rapporten. Testen er produsert i Belgia.

GJENNOMFØRING

Løpeskoene har gjennomført diverse tester i laboratoriet for å teste hvor godt materialene og konstruksjonen motstår slitasje av ulike karakterer. Noen av testene viser hvor god komfort skoene gir. Det gjelder hvor godt sålene tar av for støt, om de bøyer seg riktig og om sålen absorberer svetten godt nok. Et ekspertpanel bestående av en erfaren løper, en lege og en ortoped har vurdert skoene. Tre brukere har testet skoene, og gitt sine kommentarer. Også sklisikkerheten er testet.

HVA ER TESTET

Testen har to deler, en teknisk som forteller om kvalitet og komfort, og en etisk. I sistnevnte har testbyrået samlet informasjon om alle produsentene via spørreskjemaer direkte rettet mot selskapet. Hvilken informasjon de gir på sine hjemmesider er vurdert, og det er undersøkt om hvorvidt selskapet deltar i internasjonale initiativ som har som formål å bedre miljøforhold og sosiale forhold for arbeidere.

KARAKTERGIVNING

De ulike delkarakterene er gitt på en skala fra 1 (dårlig) til 5 (meget bra) – og vektet slik det framgår av tabellen. Totalpoengsummen er beregnet på bakgrunn av dette. I den etiske delen av testen, blir produsentene delt i tre grupper: foregangsbedrift, midt på treet-bedrift og etternøler.

LEVERANDØRER

Adidas: tlf: 61 13 65 00

Asics: tlf: 67 92 19 55

Brooks: tlf: 69 81 65 00

Mizuno: tlf: 38 15 25 00

New Balance: tlf: 22 55 55 72

Nike: tlf: 67 51 20 00

Puma: tlf: 22 07 08 40

Reebok: tlf: 22 13 42 30

Saucony: tlf: 77 07 67 00

Hårfargestoffer – kreftfremkallende eller ikke

Forbruker-rapporten presenterte som en nyhet i april i år, en undersøkelse om hårfarging og kreft. Dette er en gammel undersøkelse som ble omtalt både i dagspressen og på TV for mer enn to år siden. Forbruker-rapportens omtale av undersøkelsen inneholder en rekke feil.

I februar 2001 ble det publisert en undersøkelse som viste økt risiko for blærekreft blant kvinner i California som hadde brukt permanente hårfargepreparater 12 ganger eller mer i året i over 15 år. Vi vet ikke om de permanente hårfargingsproduktene som benyttes i Europa kan forårsake kreft i urinblæren. I 1980-årene ble det forbudt både i Norge og EU å bruke en rekke kjemiske stoffer som var mistenkt for å være kreftfremkallende i hårfargingspreparater. I USA er det fortsatt tillatt å bruke disse stoffene, dersom pakningene merkes. Følgelig kan det være betydelige forskjeller mellom de stoffene som amerikanske og europeiske kvinner utsettes for

når de farger håret.

EUs vitenskapelige komité for kosmetiske produkter ønsket å følge et føre var-prinsipp og ba industrien allerede i juni 2001 om en rekke tilleggsopplysninger i forbindelse med de kjemiske stoffene som brukes i hårfargingspreparater. Komiteen intensiverte samtidig sitt arbeid med vurdering av fargestoffene i hårfargingspreparater.

Når Forbruker-rapporten refererer til en vitenskapelig undersøkelse utført av Vitenskapskomiteen i EU, er dette direkte feil og gir leserne inntrykk av at det er vist at de permanente hårfargingspreparatene som brukes i Europa, øker risikoen for kreft i urinblæren. Tvert imot ble det nå i mai publisert en undersøkelse fra Sverige hvor det konkluderes med at det ikke er sannsynlig at det er noen sammenheng mellom moderne hårfarger og kreft i urinblæren.

Forbruker-rapporten skriver videre at den europeiske forbrukerorganisasjonen (BEUC) nå har

bedt EU-kommisjonen om å ta kontakt med produsentene for å få vite hvilke stoffer fargene inneholder. Dette er neppe riktig da det står på alle forpakningene av hårfargingspreparater som selges i EU hvilke kjemiske stoffer de inneholder. Forbruker-rapporten skriver at BEUC har påpekt at blandinger av hårfargingsstoffer slik de brukes når man farger håret, bør undersøkes. Dersom Forbruker-rapporten hadde fulgt med på internettsidene til EUs vitenskapelige komité for kosmetiske produkter, ville de sett at allerede for omkring ett år siden ba komiteen om dette.

BEUC skrev i desember i fjor til EU-kommisjonen og ba kommisjonen purre på informasjonen fra industrien. Det er vi glade for. EUs vitenskapelige komité venter også på mer informasjon fra industrien.

*Tore Sanner, Professor
Det norske radiumhospitalet
Medlem av EUs vitenskapelige komité for kosmetiske produkter*

ØKOTIPS

Av JAN SCHRØDER
seksjonssjef i Forbrukerrådet

«Strømkrisen» – et tilbakeblikk

Det er ikke helt lov til å si det høyt, men «strømkrisen» ser ut til å være over. Interessen for krig og elendighet går som regel over etter noen dager. Men hvis noe rammer oss, er trykket i media eksepsjonelt.

I den offentlige debatten har både været, markedet og folks tilsynelatende sløsing fått skylden for «krisen». Litt avhengig av hva man tror på, er botemiddelet alt fra «mer utbygging» og «styring av markedet», til «strømsparing».

Hvor alvorlig var krisen? Noen hevdet at hele «krisen» var positiv: Det fikk nasjonen til ikke lenger å ta billig elektrisk kraft som en selvfølge. Andre pekte på at situasjonen skapte sosial nød, og i ytterste konsekvens forårsaket dødsfall.

Hva skal vi så gjøre fremover? Noen mener «ingenting»: Dette er et statistisk avvik som jevnlig finner sted hvert hundreår. Andre mener vi bør foreta en total omlegging av norsk energipolitikk.

Noen er enda mer negative, og mener det er vanskelig å legge om noe man i utgangspunktet mangler.

I skrivende stund ser vi fortsatt ettervirkningene av «krisen». Strømleverandørenes marginer er på et historisk toppnivå. Da gjelder det å holde trykket oppe, og ikke avlyse «krisen» helt ennå. «Vi kjøpte kraften vi selger deg i dag til en høyere pris», heter det. La gå at prisene gjennomgående gikk svært hurtig opp umiddelbart etter den første prisøkningen i markedet, og at ingen henviste til at kraften da var kjøpt til en lavere pris. La gå at forbrukeren kan ta del i prisnedgangen umiddelbart, ved å gå inn på en markedsprisavtale. Det er jo dette alternativet som er interessant – dette er et produkt man må kunne konkurrere mot.

Man må ta ekstreme situasjoner med i betraktning når man utformer en politikk for fremtiden. Men utformer man politikken ut fra en ekstrem situasjon, kan den komme til å bære preg av nettopp dette.

Det er kanskje ikke så dumt å se det hele litt på avstand før man endevender det nåværende system.

IKKE LA DEG LURE

Trommelen ned

Jeg misliker lyden på det sterkeste. Den lar seg vanskelig gjengi på trykk. Men det er snakk om en lyd som minner om krysningen mellom en velfungerende tørketrommel og en ulende ulv på film fra Nord-Amerika. Men det er selvsagt ikke snakk om en spillefilm her. Det er snakk om beinhard virkelighet og tørketrommelens sammenbrudd.

Veien er kort til familiens vedlikeholdsbudsjett. Det tar ikke lang tid å konstatere at én reparasjon av vaskemaskinen, ett innkjøp av ny kaffetrakter, én ødelagt videospiller og ett optimistisk løfte om snarlig innkjøp av dvd-spiller, allerede er i ferd med å sprengte budsjettet for dette året.

Tanken går derfor raskt til alternative metoder for tørking av tøy: Lufttørring. Store, hvite lake-ner som vaier i vinden. På en veranda som knapt nok har plass til meg og en kaffekopp? Tanken går deretter til hendige, små, utfellbare tørkestativer. Som kan plasseres nær sagt hvor som helst.

Men først og fremst går tankene til tørketrommelen. Den kunne da vel ha valgt et annet år for sammenbruddet sitt? Hvor dårlige hvitevarer går det egentlig an å lage? Kan vi ikke stole på Bosch heller nå da? Jeg pøser min vrede ut over alle som orker å høre på meg. Helt til én av tilhørerne nokså nøkternt påpeker:

– Den trommelen kjøpte du brukt for 17 år siden. Hvor gammel var den da?

– Åtte år...

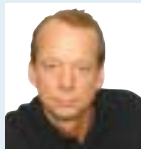
Ah! Balsam for et overopphetet hvitevareopprør. Det er ikke snakk om en illojal tjener. Det er tvert imot snakk om å dele ut fortjenstmedalje for 25 års tro tjeneste! I det jeg entrer vaskerommet for å gratulere pensjonisten, merker jeg det: Ulyden er borte. Fortjenstmedaljen ga inspirasjon. Trommelen fungerer som aldri før. Forhåpentligvis i 25 år til.

Av JORUNN GRAN

Har du tips som redaksjonen kan jobbe videre med? Skriv til fr-rapport@forbrukerradet.no eller til vår adresse: Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo

Ring inn tips til redaksjonen

Barth Tholens,
ansvarlig redaktør
23 40 05 24

barth.tholens@forbrukerradet.no

Jarle Oppedal,
nyhetsleder
23 40 05 20

jarle.oppedal@forbrukerradet.no

Geir Røed,
journalist
23 40 05 23

geir.roed@forbrukerradet.no

Hege Eilertsen,
journalist
23 40 05 22

hege.eilertsen@forbrukerradet.no

Henrik Ebne
journalist
23 40 05 27

henrik.ebne@forbrukerradet.no

Kari Lie
journalist
23 40 05 25

kari.lie@forbrukerradet.no

Toini Røtterud,
redigerer
23 40 05 21

toini.rotterud@forbrukerradet.no

Sven M. Bjørnson,
researchleder
23 40 05 26

sven.bjornson@forbrukerradet.no

Trine Nielsen,
testmedarbeider
23 40 05 28

trine.nielsen@forbrukerradet.no

Telenor

Jeg har mottatt et brev fra Telenor hvor de takker for at jeg velger å ringe med Telenor igjen. Samt at de bekrefter oppsigelsen av avtalen med min forrige leverandør. De gjør meg oppmerksom på at alle mine samtaler vil gå via Telenor fra 10.04.03, men jeg fikk brevet 15.04.03. Dette betyr at tellerskrittene løper hos Telenor tilbake i tid.

Sakens kjerne er at verken jeg eller min kone har sagt opp tidligere leverandør, eller godtatt noe tilbud fra Telenor om å begynne å bruke dem igjen.

Dette er utrolig provoserende. Det virker som om Telenors tanke er at dersom ikke vi vil bytte leverandør, så kan de jo ta en spansk en og sende meg brevet, samt tjene noen kroner på tellerskritt mens jeg bruker tid og ressurser på å endre tilbake til min tidligere leverandør.

Dette er vel en sak som er tatt opp i mediene tidligere, og kan/bør gjerne tas opp igjen.

Vennlig hilsen Rune G. Paulsen

Barnesikring på handlevogner

Jeg har lyst til å skryte av de butikker som har montert barnesikring på sine handlevogner. Dette har vært til stor nytte for meg, i og med at ungen min har akseptert denne barnesikringen, og således har roet seg betraktelig. Jeg har tidligere opplevd både knall og fall fra handlevogner, men det er det nå blitt slutt på.

Hvorfor har ikke alle butikker montert barnesikring? Dette brev er ment som en oppmuntring til butikker og andre om å tenke sikkerhet. Jeg legger ved ei kopling til ei hjemmeside som jeg har vært innom: www.fallstop.no. Der er det blant annet en artikkel om ei stygg fallulykke på Bryne i Rogaland.

Vennlig hilsen Lene Fredriksen

FORBRUKERBØRSEN

Forbrukermakt i offentlig sektor

Det er flott at aktive foreldre i Oslo har vunnet fram i kampen mot «overbetaling» til SFO, og at Oslo kommune må tilbakebetale ca 35 millioner kroner som er krevd for mye i foreldrebetaling. Det har dessverre vært nødvendig å slåss hardt og lenge for å komme fram til en løsning. Mindre utholdende foreldre ville ha «tapt» alle pengene.

Med stram økonomi er det flere kommuner som lar seg friste til å skyve utgifter over på forbrukerne av tjenestene.

Vi i Forbrukerrådet tror at kommunale tjenester er et område som fortjener økende oppmerksomhet fra vår side. Det kan ikke være slik at forbrukerne skal ha mindre beskyttelse og være dårligere stilt overfor kommuner, enn i forhold til private vare- og tjenesteselegere.

Vi har noen grunnleggende krav:

- **Kostnadsdekning, ikke fortjeneste**

Betaling for ulike kommunale tjenester skal ikke være en mulighet for å «tjene penger» som kan brukes på andre kommunale innsatsområder. Det må være et ufravikelig krav at forbrukerne aldri skal betale mer enn selvkost når vi snakker om tradisjonelle tjenester som folk må benytte seg av. Skal

kommunene tjene penger, får de eventuelt selge varer og tjenester av typen som også andre aktører kan tilby.

- **Skatt er også en del av betalingen!**

I en del tilfeller er det åpenbart at kommunene forsøker å trekke inn alminnelige kommunale driftsutgifter i «selvkostberegningen» for tjenesten. Da glemmer man at deler av kommunens tjenesteapparat faktisk er forhåndsbetalt over skatteseddelen. Dette må i hvert fall få den konsekvensen at beregningen av «selvkost» skjer innenfor svært snevre rammer.

- **Streng internkontroll**

I noen sammenhenger har kommunene selvsagt rett i at fastsettelse av betalingen skjer ut fra et komplisert regelverk og sammensatte faktiske forhold. Desto viktigere er det at kommunene da har noen som utøver aktiv intern kontrollvirksomhet. Jevnlige kontrollgjenomgang av for eksempel kommunens internrevisjon, må bli et ufravikelig krav for å sikre forbrukernes interesser.

- **Klageordninger med forbrukerrepresentasjon**

I mange deler av lovverket som blant annet regulerer kommunenes virksomhet, er det etablert klageordninger. Man kan for eksempel rette klage til Fylkesmannen. Lov-

Av ERIK LUND- ISAKSEN
Direktør i Forbrukerrådet

bestemte klageordninger i forvaltningssaker kan likevel ikke hindre kommunene i å etablere forbrukerklageordninger etter mønster fra næringslivets klagenemnder. Vi har mange gode erfaringer med at slike klagenemnder kan fungere godt for begge parter. Mye byråkrati kan forenkles dersom en klagenemndordning kan avgjøre saken raskt og greit. Det er selvsagt et ufravikelig krav at slike enkle klageordninger må inneholde representasjon fra forbrukerne.

Forbrukerrådet vil prioritere innsats på feltet offentlig tjenester. Vi tror det er mye å hente på å overføre deler av erfaringene våre på de tradisjonelle forbrukerområdene i privat sektor. Vi aksepterer at offentlig sektor delvis har andre spesielle oppgaver knyttet til myndighetsutøvelse, politikk og demokrati, men det kan ikke innebære at forbrukerne ikke kan få en mer aktiv rolle enn bare å delta i valg.

Telefonsalg

Jeg vil gjerne få luftet noen tanker, eller retttere sagt få luftet litt frustrasjon angående telefonsalg for veldedige organisasjoner.

Etter at mine svigerforeldres helsetilstand er blitt vesentlig redusert, har min kone og jeg sett oss nødt til å gå gjennom posten deres. Et stort problem er da krav etter såkalte hyggelige telefonsamtaler fra telefonselgere. De fleste av oss har vel erfart at om en ikke svarer nei med det samme, sitter det en opplært snakkemaskin i den andre enden, som går rundt grøten til nådestøtet settes inn. Hva da med gamle mennesker med svekket hørsel, begynnende senilitet eller lignende? Et vanlig spørsmål er ofte: Har du noe imot å støtte mennesker som lider? Hvem har vel det? Sier du ja uten flere spørsmål, ligger det garantert lodd, en kalender eller lignende, eller en innbetalingsgiro i postkassa noen dager etter, og senere kommer inkassovarslene.

Det ser også ut til at når du tidligere har støttet en god sak, er du fritt villt. Jeg har brukt time etter time, hørt mye pausemusikk og ordene «det er ennå ingen kundebehandlere som er ledig ...» for å få ryddet opp i dette.

Inntil nylig har alle jeg har kontaktet lagt seg flate og sagt jeg villig til å slette alle krav. Det hører med til historien at da disse problemene dukket opp, ble reservasjon gjennom Brønnøysund-registret opprettet. Frustrasjonen hadde ikke blitt så stor var det ikke for nye, dårlige erfaringer i den senere tid. Nytt inkassokrav i postkassa, ny telefon med forklaring at vedkommende var registrert i Brønnøysund-registret, og saken skulle ordnes. Men unnskyldningen var at de kjøper navnelistene. Det neste var et brev datert april 2003 undertegnet NN i markedsseksjonen, i NN organisasjonen, som starter med referanse til hyggelig telefonsamtale osv. Faktum er at vedkommende brevet er stilet til, bor slagrammet på sykehjem uten å kunne si et eneste ord, og har hatt opphold der siden påsketider 2002. Ny telefon til vedkommende som hadde undertegnet brevet, for å høre når telefonsamtalen hadde funnet sted. Svar: «I begynnelsen av april 2003». Da jeg sa det var umulig at noen samtale hadde funnet sted, ble hendelsen beklaget, men igjen var unnskyldningen at oppdraget var satt bort, og at internkontroll og rutiner skulle skjerpes. Men noen stor vilje til å innrømme eget ansvar for organisasjonen, var det liten vilje til.

Det er sikkert mange som sitter med like dårlige erfaringer som meg. Hva med en skriftlig bekrefteelse på at en avtale er inngått? Det er vel ingen som ønsker seg slike tilstander som «katalogbransjen» praktiserer?

Vennlig hilsen Arne Tangen.

LES NESTE NUMMER AV FORBRUKER-RAPPORTEN!

OFFENTLIGE TJENESTER:

Snart er det kommunevalg.

Det kan handle om alt fra muligheten til å få tak i ambulanse eller en lege når du trenger det, til å få en barnehage- eller sykehjems plass. Det kan handle om sosialhjelp, ventetida på å få bygge en bolig, eiendomsskatt eller parkeringsbøter som du helst vil slippe.

Både du og jeg har rettigheter. Hva vi får av disse, kan være avhengig av lokalpolitikernes prioriteringer. Og det er store forskjeller på hvilke krav som stilles til tjenestene i landets mange kommuner.

Vi har reist rundt for å sette søkelys på noen av de sprikende forskjellene, og for å fortelle deg mer om hva du har krav på.

LES FORBRUKER-RAPPORTEN I AUGUST/SEPTEMBER

UTGIVELSE 27. AUGUST

Husk å melde adresseforandring!

Sandberg AS/Forbruker-rapporten

4849 Grimstad

telefon 37 40 12 71

faks 37 40 15 01

e-post forbrukerrapporten@abo-service.no

Skriftlige henvendelser merkes med «abonnement».

Oppgi abonnementsnummer ved alle henvendelser.

Abonnement løper til oppsigelse foreligger.

ISSN 0046-449X

Scapix

Kjærlighet
Barn

Kjøleskap
Seng

Ekteskap
Hus

Hjemmehjelp
Pensjon

Forbruker-rapporten

Gjør deg sterkere!

Vanlig abonnement: 225 kroner for 10 utgaver med tester, rettigheter og fakta.
Bestill på tlf.: 37 40 12 71 e-post: forbrukerrapporten@abo-service.no
eller gå inn på forbrukerportalen.no

